

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Sudetoněmecký problém v kontextu
československo-německých vztahů 1935 – 1939**

Jana Lauberová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Sudetoněmecký problém v kontextu
československo-německých vztahů 1935 – 1939**

Jana Lauberová

Vedoucí práce:

Mgr. Filip Šisler

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Filipu Šislerovi za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Obsah

1 Úvod	1
2 Postavení sudetských Němců v ČSR před volbami 1935	4
3 Růst významu SdP v letech 1935 – 1937	7
3.1 Květnové volby 1935	7
3.2 Situace po volbách	8
3.3 Spolupráce SdP a NSDAP	11
4 Krizový rok 1938	14
4.1 Karlovarský program SdP	15
4.2 Částečná květnová mobilizace	18
4.3 Komunální volby a Runcimanova mise v ČSR	20
4.4 Norimberský sjezd NSDAP a sudetoněmecký puč	23
4.5 Britsko-francouzská nóta	25
4.6 Vyhlášení záříjové mobilizace	27
5 Mnichovská konference	30
5.1 Nové územní uspořádání	32
6 Cesta k vyhlášení protektorátu	35
7 Závěr	38
Seznam použité literatury	41
Resumé	43

1 Úvod

Sudetoněmecký problém se stal prostředkem Hitlerovy expanzivní politiky za účelem rozšíření německého území. Obavy Francie a Velké Británie z vyvolání vojenského konfliktu zapříčinily postoupení československých pohraničních oblastí Hitlerovi zcela bez boje za účelem udržení míru ve střední Evropě. Tato politika ústupků nesklidila předvídaný úspěch, neboť požadavky Německa byly stále stupňovány.

Cílem této práce je zmapovat události zejména od vítězství Sudetoněmecké strany Konráda Henleina v parlamentních volbách v Československu přes Mnichovskou konferenci po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava. Je nutné objasnit postavení sudetských Němců v Československu před rokem 1935 a následné řešení jejich situace, které převzal právě Konrád Henlein. Jednou z nejdůležitějších částí práce je popsání událostí roku 1938, kdy se řešení otázky sudetoněmeckého problému chopil Adolf Hitler. Prostřednictvím neustále narůstajících požadavků autonomie pro sudetské Němce, které byly pro Prahu čím dál tím méně přijatelné, vyvíjel tlak na československou vládu. Do situace se vložily i Francie a Velká Británie, které problém chtěly řešit mírovými kroky.

První kapitolu jsem věnovala postavení sudetských Němců od vzniku Československé republiky v roce 1918. Dále jsem zde zmínila existenci německých politických stran v československé politice ve dvacátých letech a jejich zájmy, které vyznávaly v souvislosti s autonomistickými požadavky sudetských Němců, v řadě případů s cílem úplného odtržení pohraničních území. V závěru této kapitoly jsem se zaměřila na založení strany Sudetoněmecké vlastenecké fronty - SHF Konrádem Henleinem a její další politické působení.

Druhá kapitola se zabývá parlamentními volbami v Československu, které proběhly v květnu 1935. Henleinova SHF byla přejmenována kvůli volebnímu zákonu na Sudetoněmeckou stranu (SdP). Poté, co ve volbách suverénně zvítězila, začala předkládat své návrhy na autonomii sudetských Němců, které stále pozměňovala. V této kapitole jsem se také zaměřila na tajnou spolupráci SdP s Hitlerovou NDSAP, která se formovala již od roku 1933.

Následující třetí kapitola je obsahově nejdelší a stěžejní pro celou práci, neboť se zabývá celým rokem 1938, zejména pak od března, kdy bylo Rakousko anektováno Německem a na karlovarském sjezdu SdP byly sepsány tzv. Karlovarské požadavky, následně předložené československé vládě. Kapitola pokračuje vyhlášením částečné květnové mobilizace v Československu z důvodu údajných pohybů německých

vojenských jednotek. Poté, co se nadále nedařilo sudetoněmeckou otázku vyřešit, byla povolána z Velké Británie mise pod vedením britského politika Waltra Runcimana, která měla za úkol již konečně vyřešit tento problém. Bohužel však neuspěla. V září následoval rychlý sled událostí, po norimberském sjezdu Hitlerovy strany NSDAP a sudetoněmeckých nepokojů s ním spojených. Hitlerovým záměrem již bylo co nejdříve ukončit tuto situaci a ovládnout celé Československo. Velká Británie a hlavně Francie, jakožto spojenců Československa, nechtěly v žádném případě riskovat válečný konflikt a sepsaly nutné požadavky, jimž se muselo Československo podvolit. Na další stupňování striktních požadavků, které Německo předkládalo pod hrozbou použití vojenských sil, Československo reagovalo vyhlášením zářijové mobilizace. Mezitím se západní státy snažily nalézt vhodné řešení, které viděly v uskutečnění konference.

Ve čtvrté kapitole jsem se snažila podrobněji popsat průběh samotné Mnichovské konference, které se zúčastnili zástupci Německa, Francie, Velké Británie a Itálie. Československo nebylo přizváno. Sudetské oblasti zde byly plně postoupeny Německu na základě litery Mnichovské dohody. Dále jsem v této kapitole věnovala pozornost obsazení jednotlivých pohraničních území Wehrmachtem dle předem stanoveného časového plánu.

Poslední pátá kapitola je zaměřena na období po obsazení pohraničních území od října 1938 do března 1939. Již v listopadu Německo vzneslo další územní nároky a od začátku roku 1939 se situace začala dále vyhrcovat. V březnu se Hitler rozhodl dokončit svůj plán a 14. března vpadly jednotky Wehrmachtu na česká území. Hitler tento krok obhajoval stálou nespokojeností sudetských Němců a neschopností československé vlády plnit své závazky. Následně došlo 16. března k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.

Při psaní této práce bych označila za nepostradatelnou knihu od českého historika Milana Sládka *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*, která velmi dobře popisuje vztahy sudetských Němců a Čechů a která mi v první řadě poskytla ucelený pohled na tuto problematiku. Kniha je velice čtivá a přínosná, z mého pohledu obsahuje všechny náležitosti, které je třeba vědět při zkoumání sudetoněmeckého problému. Další nezbytnou knihou pro mě byla publikace od Johanna Wolfganga Brüglu *Češi a Němci 1918-1938*. Je velice obsáhlá a obsahuje podrobný popis všech událostí od roku 1918, z mého pohledu velmi nezaujatým pohledem. Na této knize oceňuji zejména rozsah probírané problematiky, přehledné a velmi podrobné chronologické řazení událostí. Poslední knihou, kterou bych označila za stěžejní, byla kniha od Václava Kurala *Konflikt místo společenství?*, která byla pro mne velmi přínosná

pro psaní této práce. Reálně popisovala detaily dané problematiky jak z německého, tak i z československého pohledu.

Za další pro mě cenné zdroje, ze kterých v práci čerpám, bych označila knihu *Henleinovci proti Československu* od Otty Nováka, kterou jsem používala hlavně v počátečních kapitolách, neboť detailně popisovala průběh vzestupu Henleinovy strany a její záměry. Naopak z knihy *Sudety* od Karla Richtera, jsem v práci čerpala zejména v posledních kapitolách, neboť podrobně popisuje rozhraní obsazených území a události, které během obsazování probíhaly. Další přínosným zdrojem byla německy psaná publikace od Gerharta Hasse *Müncher Diktat 1938 – Komplott zum Krieg*, která často zmiňovala i skutečnosti, které česky psaná literatura neposkytovala. Z knihy Detlefa Brandese *Sudetští Němci v krizovém roce 1938* jsem často čerpala informace pro popsání událostí roku 1938, protože podrobně popisuje průběh jednotlivých situací na různých územích. Pro zpracování kapitoly o Mnichovské konferenci jsem prvotně používala knihu Roberta Kvačka *Poslední den: Mnichov – Praha, konec září 1938*, přínosná byla také kniha od Volkera Zimmermanna *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. V závěru práce jsem využila opět knihu od Václava Kurala *Místo společenství – konflikt!*, kde autor popisuje politické události po Mnichovské konferenci.

Jako doplňující literaturu jsem dále použila informace z knihy Václava Houžvičky *Návrat sudetské otázky*, která bohužel věnovala malou pozornost předmnichovským událostem. Některé další informace jsem v neposlední řadě čerpala také z německé knihy od Ferdinanda Seibta *Deutschland und die Tschechen: Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas*, která byla pro danou problematiku více obecná. Za jeden z posledních důležitějších zdrojů pro tuto práci bych označila knihu od J. J. Duffacka *Psywar 1938: první psychologická válka moderní doby: sudetská válka: Hitler proti Československu 20. květen - 30. září 1938*. Další literaturu, ze které bylo v této práci čerpáno, jsem používala pro upřesnění některých pojmů.

2 Postavení sudetských Němců v ČSR před volbami 1935

Termín „sudetští Němci“ byl vytvořen jako pojmenování Němců žijících na českém území. Za jeho autora je považován německý politik Franz Jesser. Toto označení se začíná objevovat až po roce 1918. Za Sudety jako území je považováno území dlouhé 380 kilometrů a široké až 60 kilometrů táhnoucí se od Děčínska po Mariánskou bránu.¹

Při vzniku nové republiky v roce 1918 byla řešena i otázka sudetských Němců a jejich začlenění. Na první pohled se tato otázka integrace nezdála nevyřešitelná a všichni doufali v hladký průběh soužití. Němci však odmítali spolupráci a snahy Čechů o zapojení Němců do nového státu nebyly příliš úspěšné.² Problematické soužití Čechů a Němců se formovalo již od dob habsburské říše.³ Po dlouhé německé nadvládě Češi konečně vytvořili vlastní stát. Pokud německé menšiny zde chtěly zůstat žít, musely respektovat pravidla jasně daná tímto nově vzniklým útvarem.⁴

Na podzim 1918 proběhly určité pokusy o odtržení pohraničních oblastí a následné připojení k Rakousku. Tyto secesionistické pokusy však byly potlačeny vojsky nové republiky. Myšlení německého obyvatelstva bylo poznamenáno prohrou v první světové válce, jež změnila jejich privilegované postavení v osud národnostní menšiny.⁵

V dubnu 1919 byl schválen školský zákon, pravidla pro zřizování menšinových škol a veřejných knihoven. Větší míru autonomie republika zatím nechtěla menšinám poskytnout. Tato politika nebyla ideální vůči sudetským Němcům a menšinám vůbec. Bez konzultací a debat s menšinami byla v únoru 1920 schválena ústava Československé republiky.⁶

Tvrzení, že sudetští Němci zde neměli dostatečné zázemí, je mylné. Dokazuje to fakt, že oproti ostatním menšinám ve střední Evropě početně rostli.⁷ Podmínky pro německou menšinu v Československu nebyly vůbec špatné. Školství zde poskytovalo německému obyvatelstvu lepší podmínky a dostupnost než v Německu. Sudetští Němci

¹ BENEŠ, Zdeněk, *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*, Praha 2002, s. 93.

² SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*, Hodkovičky 2002, s. 42-43.

³ MANN, Golo, *Dějiny Německa 1919 – 1945*, Praha 1993, s. 166.

⁴ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 44.

⁵ NOVÁK, Otto, *Henleinovci proti Československu: z historie sudetoněmeckého fašismu v letech 1933 – 1938*, Praha 1987, s. 11.

⁶ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 43-44.

⁷ KURAL, Václav, *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, Praha 2002, s. 72.

měli k dispozici vlastní střední školy i univerzitu. V oblasti kultury zde pro ně bylo 17 německých divadel i několik německých knihoven.

Jediným kamenem úrazu bylo řešení úředních záležitostí, protože se ve velké většině nedaly vyřizovat v německém jazyce. Němci ve většině případů nebyli schopni složit jazykovou zkoušku z češtiny, která byla povinná pro vstup do služby.⁸

Locarnské smlouvy z roku 1925 a vstup Německa do Společnosti národů v roce 1926 částečně uklidnily vypjatou situaci ve vztazích mezi Výmarskou republikou a Československem, což se odrazilo i v poměru mezi sudetskými Němci a československou vládou.⁹

Až roku 1926 se začaly v ČSR prosazovat německé politické strany. V průběhu hospodářské krize se německé strany rozdělily do dvou proudů. Prvním z nich byl negativismus, jenž prosazoval odtržení území a připojení k Německu, později anexi celého Československa. Hlavním nositelem této idey byla Německá národně socialistická strana dělnická (*Deutsche national-sozialistische Arbeiterpartei* - DNSAP). Na druhou stranu, aktivismus obhajoval zájmy německého obyvatelstva, které souhlasilo s existencí ČSR. K tomuto postoji se hlásila zejména Německá sociálně demokratická strana dělnická (*Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei* - DSAP), nejsilnější z aktivistických stran.¹⁰

Z důvodu začínající hospodářské krize se vztahy mezi Čechy a sudetskými Němci opět vyhrotily. Jedním z důvodů byla vysoká nezaměstnanost v pohraničí, kde byl soustředěn zejména lehký průmysl, který byl závislý na exportu.¹¹

V létě 1932 existovaly dvě politické strany sudetských Němců s negativistickým přístupem. Německá nacionální strana (*Deutsche Nationalpartei* – DNP) a DNSAP byly soudem označeny za iredentistická uskupení. DNSAP ukončila po svém uvážení svoji působnost 28. září 1933. DNP musela ukončit svoje působení na příkaz československých orgánů o týden později. Konrad Henlein 1. října 1933 vyzval k založení Sudetoněmecké vlastenecké fronty (*Sudetendeutsche Heimatfront* - SHF) a prohlásil se za vůdce tohoto hnutí. Jelikož byly předchozí německé strany rozpuštěny, sudetským Němcům zbyla jediná politická organizace, ke které se mohli legálně hlásit. Tuto stranu představovala Henleinova SHF. Velký počet členů z DNP a DNSAP vstoupil právě do ní. Mezi českou

⁸ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 12-13.

⁹ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 48.

¹⁰ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 12-13.

¹¹ KURAL, *Češi, Němci a mnichovská křížovatka*, s. 76.

politickou reprezentací tak vznikala podezření, že nová strana bude zástěrkou pro propojení dřívějších zájmů Němců a jejich aktivní prosazování.

Henlein působil na okolí jako aktivista, jelikož ve svých prohlášeních vyjadřoval úmysl přijmout existenci Československé republiky. Uzavřel také dohodu s předsedou Sudetoněmecké agrární strany (*Bund der Landwirte* – BdL) Franzem Spinou o spolupráci.¹²

Konradu Henleinovi nahrávala do karet zejména nízká míra autonomie sudetských Němců a jejich pocit, že právě oni jsou v Československu považováni za druhořadé občany. Paradoxní je, že před první světovou válkou mělo Německo velice malý zájem o menšiny žijící v jiných zemích, zlom nastal až s nástupem Adolfa Hitlera do funkce kancléře Třetí říše 30. ledna 1933. Hitler byl vždy stoupencem pangermanismu. Zastával tedy ideu,¹³ že Německá říše by se měla skládat ze všech území obývaných etnickými Němci a to především z vlastní říše, Rakouska, západního Polska, Českých zemí na východě a Alsaskem a Lotrinskem na západě. Nový německý stát měl být vybudován na principu „půdy a krve“ v čele se silným vůdcem.¹⁴ Idea odtržení jim byla spíše vnucována z vyšší moci. Ve skutečnosti sám Hitler prvoplánově neusiloval o uspokojení požadavků sudetských Němců. To byla pouhá záminka k ovládnutí ČSR a rozšíření říše směrem na východ.¹⁵ Od této doby se ochrana německých menšin stala záminkou pro realizaci hlavního pilíře říšské zahraniční politiky a expanzionismu.¹⁶

SHF se snažila získat spoustu mladých lidí pro jejich vizi. Byly zakládány tábory, ve kterých se henleinovci věnovali mládeži za účelem výchovy nových mladých vůdců a propagátorů SHF. Takových táborů bylo v roce 1935 v pohraničí na 70.¹⁷ Postupně si Henlein získal důvěru i finanční prostředky německých institucí v Československu, které mu umožnily silnou volební kampaň.¹⁸

¹² SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 54-56.

¹³ Tamtéž, s. 51-52.

¹⁴ BENEŠ, *Rozumět dějinám*, s. 89.

¹⁵ MANN, *Dějiny Německa 1919 – 1945*, s. 166.

¹⁶ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 52.

¹⁷ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 56-57.

¹⁸ Tamtéž, s. 60.

3 Růst významu SdP v letech 1935 – 1937

Období iredentismu je spojováno s nástupem Konrada Henleina a jeho vítězstvím v parlamentních volbách v roce 1935, kdy se německo-československé vztahy opět naplno vyostřily. Během své vlády se mu podařilo zlikvidovat aktivistické strany a pomalu zničit také republiku.¹⁹ Již v červnu 1935 podnikl Henlein cesty po Evropě, kde vysvětloval situaci sudetských Němců. V této souvislosti hovořil o jejich útlaku, nízké úrovni školství, téměř žádném začleňování Němců do státních služeb. Přesto však stále tvrdil, že věří v dorozumění obou národů. Jeho výroky převzal i tisk, který zprávy rozšířil do celého světa. Podle jeho slov vše nasvědčovalo tomu, že je demokrat, který pouze chce dosáhnout konsensu s Čechy, jehož hlavní překážku představuje český nacionalismus.²⁰

Československo cítilo možnost napadení ze strany nacistického Německa, a tak se připojilo k francouzsko-sovětské smlouvě z 16. května 1935. Posílením vztahu s Francií a hlavně se Sovětským svazem ČSR doufalo ve větší pozici při jednáních s Hitlerem.²¹

3.1 Květnové volby 1935

V roce 1935 nastal obrat v podobě voleb do československého parlamentu. Příčin bylo mnoho. Důležitou roli zde hrál hlavně vzestup Hitlerovy Třetí říše, dále propuknutí světové hospodářské krize a v neposlední řadě vytvoření Sudetoněmecké strany (*Sudetendeutsche Partei* – SdP), která získala mezi sudetskými Němci velkou oblibu. Němci se považovali za národ s vyšší kulturou, než mají ostatní národy a proto cítili potřebu disponovat vlastní autonomií v rámci ČSR.²²

Od února 1935 československá vláda požadovala rozpuštění SHF, jež byla považována za prodlouženou ruku Třetí říše. SHF nakonec odmítla společnou kandidátku se Sudetoněmeckou agrární stranou, se kterou spolupracovala. V dubnu zástupci SHF zaslali prezidentu Masarykovi, premiéru Janu Malypetrovi a ministru zemědělství Milanu Hodžovi memorandum, kde bylo zmiňováno, že jsou šířeny zvěsti o případném rozpuštění SHF.

¹⁹ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 50-51.

²⁰ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 71-73.

²¹ Tamtéž, s. 47.

²² BENEŠ, *Rozumět dějinám*, s. 88.

Další memorandum bylo odesláno v témže měsíci na ministerstvo vnitra. Obsahovalo příslibení věrnosti republice a demokracii ze strany henleinovců. Z memorand vyplývalo, že odmítají jakoukoli odpovědnost za další činy sudetských Němců, v případě, že dojde k rozpuštění SHF. I když byl prezident ČSR T. G. Masaryk nespočetněkrát varován, že SHF je pro republiku nebezpečím, nakonec napomohl přípuštění SHF k volbám, neboť argumentoval, že v případě jejího rozpuštění by došlo k nedemokratickému jednání a následné nelegální činnosti stoupenců této strany. Henlein následně Masarykovi dopisem poděkoval za jeho podporu. Volební cesta Konrada Henleina probíhala od 22. dubna do 18. května 1935 po pohraničních oblastech za účelem získání volebních hlasů.²³

Před parlamentními volbami v roce 1935 byla SHF nucena se kvůli volebnímu zákonu přejmenovat na Sudetoněmeckou stranu,²⁴ i přesto zaznamenala neočekávaný úspěch. V den parlamentních voleb 19. května 1935, SdP získala 1 249 497 hlasů. Pro Henleina hlasovalo 67,2% Němců v ČSR. Díky tomuto ohromujícímu výsledku SdP obdržela 44 mandátů v poslanecké sněmovně a stala se tak nejsilnějším parlamentním subjektem.²⁵ České strany z toho byly více než překvapeny. Po volbách strana nadále pokračovala ve své zatím mírné politice, později se začala radikalizovat.²⁶ Po úspěchu SdP ve volbách 21. května 1935 Hitler pronesl, že chce udržovat dobré sousedské vztahy.²⁷ Úspěch SdP přesvědčil Joachima von Ribbentropa²⁸ k dotování strany ve výši 15 000 říšských marek měsíčně.²⁹ Přes velké vítězství strany se však Henlein nedostal do československé vlády. Tento nezdar vedl k radikalizaci členů SdP a požadavku připojení pohraničí k Německu.³⁰

3.2 Situace po volbách

Vztahy Německa s Československem byly po květnových volbách velmi napjaté. Říši se nezamlouvala československo-sovětská smlouva, která byla pro Německo nevyhovující v případě, že by napadlo ČSR. Říše se domnívala, že smlouva zajišťovala

²³ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 62-65.

²⁴ KURAL, Češi, *Němci a mnichovská křížovatka*, s. 81.

²⁵ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 65.

²⁶ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 63.

²⁷ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 65.

²⁸ Hitlerův ministr zahraničí.

²⁹ FILÍPEK, Jan, *Mnichov 1938 : Hra o Československo*, Praha 2001, s. 59.

³⁰ KURAL, Češi, *Němci a mnichovská křížovatka*, s. 81-82.

v Československu území pro sovětské letecké základny pro případný vojenský konflikt s Německem. Tato klauzule však neexistovala a Československo nakonec samo nabídlo Německu, aby vstoupilo do Východního paktu.³¹ Henlein pro utišení situace poslal Masarykovi telegram, kde znovu potvrzoval svoji ochotu spolupracovat.

Vedení SdP se sešlo 2. června 1935 v chebském hotelu Věčné světlo, aby zde bylo projednáno rozdělení postů ve straně. Předsedou frakce byl jmenován Karl Hermann Frank, tajemníkem Rudolf Sandner, který byl zastupován ve sněmovně Fritzem Zippeliusem a Franzem Hodinou, v senátu pak Ludwigem Frankem. Byla zde také složena přísaha věrnosti členů SdP Konrádu Henleinovi.

Dne 19. června 1935 K. H. Frank jako předseda parlamentní frakce SdP přednesl ve sněmovně program své strany. Na počátku projevu zdůrazňoval, že vůdce strany Konrad Henlein se přihlásil při založení strany k ideám demokracie, zavázal se dodržovat ústavu a vyslovil loajalitu vůči samotnému Československu. Dále prohlašoval, že SdP uznává legitimitu státu, i když při jeho vzniku nebyl brán v potaz nárok na sebeurčení sudetských Němců. Požadoval odstranění národnostních poměrů, které vznikly po první světové válce. Mezi další požadavky strany patřila kvalitnější péče o nezaměstnané, navýšení počtu státních zakázek pro německé firmy, zlepšení podmínek turistického ruchu v pohraničí, zvýšení podpory německému školství a zastavení nacionální expanze Čechů do pohraničních oblastí.³² Henlein své názory na zahraniční politiku poprvé vyjádřil v říjnu 1935, kdy prohlásil, že korektní vztahy, které mezi sebou mají Češi s Němci, by měly být nahrazeny vztahy přátelskými. O dva měsíce později v prosinci prohlásil v Chatham House, kam byl pozván Královským institutem pro mezinárodní záležitosti, že i sudetští Němci mají vinu na špatných vztazích s Čechy kvůli svému radikalismu. Zároveň však kritizoval politiku československého státu vůči menšinám.³³

Německo porušilo Versailleskou smlouvu 7. března 1936 vstupem do demilitarizovaného Porýní. Československo se začalo obávat napadení.³⁴ Remilitarizaci Porýní chtěl Hitler obhájit existencí sovětsko-francouzského paktu, který podle jeho interpretace právně narušuje locarnské smlouvy.³⁵

³¹ Smlouva, uzavřená se Sovětským svazem, Finskem, Polskem, Lotyšskem, Estonskem, Litvou a ČSR ve které se zúčastněné státy vzdaly řešení mezinárodních rozepří pomocí vojenské síly. Jednalo se o pokračování Briand-Kelloggova paktu. (PEČENKA, Marek, a kol., *Encyklopedie moderní historie*, Praha 1999, s. 561.)

³² NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 66-69.

³³ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 63.

³⁴ BENEŠ, *Rozumět dějinám*, s. 98.

³⁵ KVÁČEK, Robert, *Nad Evropou zataženo: Československo a Evropa 1933-1937*, Praha 1966, s. 209.

Aby Henlein neztratil svoji pozici po neshodách ve straně, sešel se s Hitlerem na jaře 1936 za účelem spolupráce. Docházelo tak k postupnému přechodu strany SdP k nacismu, který potvrzuje dopis z 19. listopadu 1937 adresovaný německému vůdci, kde se Henlein omlouvá za své předchozí chyby a žádá ho o jeho pochopení a přízeň.³⁶ Při příležitosti čtvrtého výročí založení SdP Henlein prohlásil, že otázka sudetských Němců se stává celoevropským problémem, kterým by se měla zabývat evropská politika.

Vláda dosáhla dohody s německými aktivistickými stranami 18. února 1937. Tím dala jasně najevo, že nemá v úmyslu spolupracovat s SdP při řešení sudetoněmecké otázky. Poté, co došlo k postupnému oslabení aktivistických stran, však bylo nutné jednat s vůdci SdP. Předseda vlády Hodža se poprvé s Henleinem setkal 16. října.³⁷ Premiér se snažil všemi způsoby udržovat s vůdcem sudetských Němců dobré vztahy. V roce 1937 Hodža prosadil, aby byly vypsané obecní volby pro některé oblasti. Mezitím však došlo k události, která je v odborné literatuře označována jako tzv. teplický incident³⁸ a vláda se následkem toho rozhodla prozatím nepokračovat v přípravě voleb.³⁹ Vztahy se vyostřily a Henlein napsal novému prezidentovi Edvardu Benešovi dopis, kde žádal okamžitou autonomii pro sudetské Němce. Dopis byl uveřejněn v Německu dříve, než ho Beneš převzal, tím se potvrdilo spojení mezi Henleinem a Berlínem.

Když Henleinova politika přestávala fungovat, do věci se vložil sám Hitler a ve svém projevu před říšským sněmem řekl, že sudetoněmecká otázka bude vyřešena způsobem, který bude vyhovovat Německu.⁴⁰ Dále prohlásil: „*Do roku 1866 byly (menšiny – pozn. J. L.) ústavně spojeny s celým německým národem. Jejich politické oddělení od Říše nemůže vést k odmítání jejich práv jako politické komunity.*“⁴¹ Praha byla Hitlerovým projevem zděšena. Ministerský předseda Hodža se snažil jednat o problému sudetských Němců s německým velvyslancem Ernstem Eisenlohem v Praze. Vláda tak poprvé uznala, že sudetoněmecká otázka je vázána vztahem Československa s Německem.⁴²

³⁶ KURAL, *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, s. 82-83.

³⁷ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 65-66.

³⁸ Při incidentu v Teplicích došlo k zásahu policejních správních úředníků proti K. H. Frankovi, ve kterém SdP viděla záminku napadení Československa Německem. Nakonec strana dospěla k názoru, že ještě nebyla vhodná doba k takovému kroku, jelikož předčasný zásah by mohl být pro stranu nebezpečný. (KVAČEK, *Nad Evropou zataženo*, s. 392-3.)

³⁹ Tamtéž, s. 395.

⁴⁰ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 66-67.

⁴¹ Tamtéž, s. 67.

⁴² Tamtéž, s. 68.

Československo se spoléhalo na to, že jeho spojencem je v první řadě Francie, a také, že se k tomuto závazku hlásí.⁴³ SdP své požadavky na ČSR v roce 1937 nadále vyostřovala. Hitler měl o svém jednání jasno již v listopadu 1937, kdy v tzv. Hossbachově protokolu⁴⁴ byla zmíněna likvidace ČSR vojenskou cestou. Nacistického vůdce navštívil 19. listopadu 1937 Edward Frederick Lindley Wood,⁴⁵ který mu sdělil, že Británie neodmítá požadavky Německa ve střední Evropě, ale doufá, že tak bude dosaženo smírnou cestou. K uklidnění situace nepřispěl ani britský ministerský předseda Neville Chamberlain, který prohlásil, že malé národy nemají spoléhat na ochranu Společnosti národů.⁴⁶ Dále byl v roce 1937 vypracován plán přepadení Československa, který získal název „Případ zelený“ (*Fall Grün*), ve kterém byli sudetští Němci zahrnuti jako záminka pro napadení Československa. Hitler plán obhajoval argumentem, že je třeba rozšířit životní prostor. Nyní již nešlo jen o odtržení Sudet, ale o získání co největšího území Čech a Moravy, bez ohledu na skutečnost, zda byla ta která oblast osídlena Němci či nikoliv.⁴⁷ Hitler s Henleinem se dohodli na společné spolupráci a strategii, kterou sudetoněmecký vůdce charakterizoval následujícím způsobem: „*Musíme vždycky žádat tolik, abychom nemohli být nikdy uspokojeni.*“⁴⁸

3.3 Spolupráce SdP a NSDAP

Jak je již dnes známo, Hitler plánoval jednotné území Němců bez ohledu na Němce sudetské, ti mu byli pouze zástěrkou pro jeho expanzivní politiku. Již v roce 1932 ve svém projevu v Mnichově uvedl, jaké plány má s Rakouskem i s Československem.⁴⁹ Poté, co se stabilizovala situace Hitlerovy Národně socialistické německé dělnické strany (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* – NSDAP) v Německu, Vůdce zaměřil svoji pozornost do zahraničí, kde podporoval sudetské radikály za účelem vybudování organizace v ČSR, která mu pomůže při realizaci jeho plánů.⁵⁰

⁴³ KVAČEK, *Nad Evropou zataženo*, s. 406.

⁴⁴ Hitlerův plán expanze, za účelem získání životního prostoru pro Němce. Cílem agrese bylo získání Rakouska, Československa, Polska a Ukrajiny. (PEČENKA, *Encyklopedie moderní historie*, s. 184.)

⁴⁵ Britský konzervativní politik a předseda sněmovny lordů.

⁴⁶ BENEŠ, *Rozumět dějinám*, s. 102.

⁴⁷ FILÍPEK, *Mnichov 1938 : Hra o Československo*, s. 59-60.

⁴⁸ Tamtéž, s. 60.

⁴⁹ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 69.

⁵⁰ FILÍPEK, *Mnichov 1938 : Hra o Československo*, s. 58.

Henlein byl podezírán ze spolupráce s Třetí říší, a tak se rozhodl po první veřejné demonstraci SHF v České Lípě, vydat prohlášení pro tisk, že nikdy neměl a nemá nic společného s Hitlerem, a že jeho německý nacionální socialismus končí na hranici ČSR. Zde také prohlásil, že odsuzuje pangermanismus, panslavismus, fašismus i nacismus. Svůj projev završil prohlášením, že SHF nemá nejmenší zájem na revizi hranic.⁵¹

Počátky spolupráce mezi SHF a Berlínem se ovšem datují nejspíše již od července 1933, kdy se na sportovních soutěžích Henleinova *Turnverband*⁵² se s ním spojil vedoucí představitel DNSAP Hans Krebs. DNSAP měla s německou NSDAP kontakty, a je jasné, že DNSAP jednala se souhlasem svého německého protějšku. Henleinovi bylo nabídnuto založení nového hnutí s názvem Sudetoněmecká lidová fronta (*Sudetendeutsche Volksfront*). Ten to však odmítl, protože jeho ideou bylo hnutí, které by spojovalo celou sudetoněmeckou skupinu. Ke vztahu s Berlínem se Henlein vyjadřoval vždy jen při objasňování sudetoněmeckého problému, který je možné vyřešit jen kladným vztahem k Německu. Určit přesnou dataci spolupráce stran je velmi obtížné, některé prameny hovoří o podpoře již od samého počátku Henleinova hnutí, jiné až po parlamentárních volbách v roce 1935. K. H. Frank připustil, že vztahy mezi jeho národem a Henleinovým svazem se datují již od roku 1933. Jak již bylo zmíněno, po vítězství ve volbách v roce 1935 přiznalo německé ministerstvo zahraničí Henleinově straně měsíční příspěvek ve výši 15 000 říšských marek měsíčně. Dá se tedy předpokládat, že zde vztahy s Berlínem již byly navázány. Nejvýznamnějším dokumentem o Henleinových vztazích k Berlínu, je zpráva z listopadu 1937, která naznačuje, že v tuto dobu ještě nebyl Hitler přesvědčen o Henleinově spolehlivosti, a také, že zatím nebyl Vůdce seznámen s plány, které měl Henlein s Československem.⁵³

Pomoc poskytovala sudetským Němcům Třetí říše formou financí a útočných oddílů SA. Jisté dokumenty hovoří o tom, že Německo přispělo na volební kampaň SHF částkou ve výši 3 miliónů korun. Německu samozřejmě nebylo lhostejné, jak daná situace dopadne, a nemohli Henleina nechat bez pomoci v okamžiku, kdy by tento krok mohl být pro sudetoněmeckou menšinu rozhodující. V Říši byl vydán oběžník říšského vedení NSDAP, kde se zakazovala jakákoliv kritika Henleina a jeho strany SHF kdekoli v říšskoněmeckém tisku.⁵⁴

⁵¹ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 57.

⁵² Německý turnerský svaz.

⁵³ Tamtéž, s. 59-62.

⁵⁴ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 60-61.

Jednou z akcí proti SdP byl soudní spor mezi Henleinem a šéfredaktorem Prager Presse Arnem Laurinem, kdy sudetoněmecký vůdce zažaloval Laurina za otisknutí článku, ve kterém byla SdP označena za pokračovatele zakázaných stran, které byly považovány za fašistické. A za obvinění Henleina, že je ve spojení s Třetí říší. Ačkoli Laurinův advokát předložil důkazy o pravdivosti jeho tvrzení, jako byly například rozkazy NSDAP příslušníkům ochranných oddílů SS a SA ochraňovat schůze SHF a napadení případných odpůrců henleinovců. Proces nakonec ale nerozhodl o zákazu SdP⁵⁵

⁵⁵ Tamtéž, s. 75.

4 Krizový rok 1938

Ke katastrofě, která byla zakončena na sklonku září 1938 Mnichovskou dohodou, se schylovalo již od počátku roku 1938. Ve Velké Británii se začalo prosazovat přesvědčení, že by mělo být poskytnuto sudetským Němcům v Československu právo na sebeurčení a Francie se již přestávala orientovat na Malou dohodu,⁵⁶ která byla podepsána se státy ve středovýchodní Evropě. Situaci nepomohl ani postoj Rumunska a Polska, které odepřely právo na průchod Rudé armádě v případě vojenské pomoci Československu. Polsko s Maďarskem neměly sebemenší zájem o pomoc Československu, neboť v případě jeho rozpadu, by mohly uplatnit své územní nároky. Tyto skutečnosti společně s britskou politikou appeasementu⁵⁷ nahrávaly do karet Hitlerově politice.⁵⁸ Co se týče politiky SdP, v roce 1938 nastal značný obrat, důležitou roli sehrál také Hitlerův projev v říšském sněmu 20. února, ve kterém se Vůdce odvolával na německou menšinu v ČSR⁵⁹ a vyhlásil svévolné právo Říše chránit deset miliónů Němců žijících v zahraničí.⁶⁰ Sudetští Němci tuto ideu uvítali, avšak tato skutečnost byla spíše spojována s psychologickou potřebou stát se součástí většího společenství. SdP nyní stále více uplatňovala svůj silný postoj a 17. března Henlein vyzval členy aktivistických stran, aby vstoupily do jeho strany nejpozději do 31. května.⁶¹

Mocenským tahem nacistického Německa se stal následný anšlus Rakouska 12. března 1938, ke kterému se evropské západní státy vyjádřily tak, že připojení Rakouska k Říši budou akceptovat.⁶² V případě Československa šlo o jinou situaci, protože za doby existence první republiky se angažovalo i na mezinárodním poli. Příkladem byla aliance s Francií, vztah k SSSR a v neposlední řadě uzavření Malé dohody s balkánskými státy. Francie, Rusko i Velká Británie cítily, že by sudetoněmecký spor mohl rozpoutat světovou válku. Nakonec v květnu se však Hitler stáhnul a prohlásil, že nezamýšlí útok proti Čechům. Tajně však plánoval úplné rozbití jejich státu ve vhodný okamžik. Krize vrcholila v létě 1938 na stranickém sjezdu v Norimberku. Počátkem září

⁵⁶ Smlouva, podepsaná Československem, Rumunskem a Jugoslávií, která byla součástí francouzského spojeneckého systému za účelem politicko-vojenského míru ve středovýchodní Evropě. (PEČENKA, *Encyklopedie moderní historie*, s. 294-5.)

⁵⁷ Politika usmířování.

⁵⁸ SEIBT, Ferdinand, *Deutschland und die Tschechen: Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas*, München 1993, s. 335-336.

⁵⁹ ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*, Praha 2001, s. 51.

⁶⁰ KVAČEK, Robert, *Československý rok 1938*, Praha 2011, s. 24.

⁶¹ ZIMMERMANN, *Sudetští Němci v nacistickém státě*, s. 52.

⁶² MÜLLER, Helmut, a kol., *Dějiny Německa*, Praha 1999, s. 286.

pak Hitler prohlásil, že pomůže svému lidu za každou cenu. Jeho projev vyústil v nepokoje jak v Norimberku, tak v Chebu či Karlových Varech. Na československém území byly tyto demonstrace zatím potlačeny.⁶³

4.1 Karlovarský program SdP

Rakousko bylo prvním státem připojeným k Německu. K získání ČSR mělo však dojít jiným způsobem a to za pomoci využití nevyřešené otázky sudetských Němců.⁶⁴

Měsíc před konáním Karlovarského sjezdu SdP, konkrétně 28. března 1938 si Vůdce pozval Konrada Henleina a K. H. Franka, aby je seznámil se svým rychlým plánem. Nehovořil zde již jen o sudetoněmecké otázce, ale o rychlém vyřešení československého problému. Oba členové sudetoněmeckého hnutí byli nabádáni, aby prostřednictvím své politiky SdP kladli požadavky, které československá vláda nebude schopna akceptovat.⁶⁵ Na tomto setkání Hitler označil Henleina svým místodržitelem v ČSR.⁶⁶ Československá vláda se snažila situaci alespoň částečně uklidnit tím, že začala již od března pracovat na návrhu národnostního statutu namísto stávajícího národního.⁶⁷ Tímto krokem si chtělo ČSR naklonit Velkou Británii a Francii pro případnou pomoc. Dubnová jednání mezi anglickou a francouzskou vládou nakonec potvrdila ČSR závazek poskytnutí vojenské pomoci v případě nutnosti.⁶⁸

Henlein chtěl dostát přáním Vůdce a 23. dubna 1938 zahájil v Karlových Varech stranický sjezd SdP. Úvodní projev K. H. Franka provokativně poukázal na tři faktory, které souvisejí s tímto sjezdem: 1) jedná se o sjezd sjednocených sudetských Němců, 2) uskutečňuje se po připojení Rakouska k Říši, 3) koná se v roce dvacátého výročí vzniku Československé republiky. S dalším projevem vystoupil Konrad Henlein, který prohlásil,⁶⁹ že sudetští Němci již dále neuznávají Československo v jeho dosavadní politické a ústavní formě. Dále požadoval, aby se Češi vzdali své dosavadní ideologie a tradice, neboť to byl pouze historický omyl, a v neposlední řadě aby se zbavili přesvědčení bránit rozmachu německví do jihovýchodní Evropy. Před koncem svého

⁶³ MANN, *Dějiny Německa 1919 – 1945*, s. 167.

⁶⁴ BENEŠ, *Rozumět dějinám*, s. 102.

⁶⁵ RICHTER, Karel, *Sudety*, Praha 1994, s. 102.

⁶⁶ BENEŠ, *Rozumět dějinám*, s. 102.

⁶⁷ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 173.

⁶⁸ BENEŠ, *Rozumět dějinám*, s. 103-104.

⁶⁹ RICHTER, *Sudety*, s. 103.

projevu se vůdce SdP otevřeně přihlásil k nacistické ideologii.⁷⁰

Bez těchto požadavků nelze dojít ke shodě mezi Čechy a sudetskými Němci. Henleinův projev nakonec vyvrcholil v předložení tzv. Karlovarského programu. Obsahoval celkem osm následujících bodů:

1. Sjednání rovnoprávnosti a rovnocennosti pro německou národnostní skupinu s českým národem.
2. Uznání sudetoněmecké národnostní skupiny jako právní osoby, za účelem rovnoprávného postavení ve státě.
3. Stanovení a uznání sudetoněmeckého národního území.
4. Vybudování sudetoněmecké samosprávy na územích obývaných sudetskými Němci ve všech oblastech veřejného života, které se týkají jejich zájmů a záležitostí.
5. Vytvoření zákonných ochranných opatření pro sudetské Němce, kteří žijí mimo souvisle osídlené území sudetoněmeckých obyvatel.
6. Odstranění bezpráví, spáchaného na sudetských Němcích od roku 1918, a náhrada hmotných škod, jež tím bezprávím byly učiněny.
7. Uznání a provedení zásady, že na sudetoněmeckém území budou pracovat sudetoněmečtí veřejní zaměstnanci.
8. Úplná svoboda přiznání se k německé národnosti a k německému světovému názoru.⁷¹

Karlovarské požadavky jistě stály na autonomních základech, ale jejich pojetí byla spíše federalistického rázu, a v neposlední řadě otevírala dveře nacismu. Tyto aspekty byly pro ČSR nepřijatelné, avšak z pohledu SdP byly prezentovány jako minimální program, který může být dále vystupňován.⁷² Vláda po Henleinově projevu z 26. června 1938 došla k názoru, že tyto požadavky neposkytují dobré podmínky pro další jednání, a tak navrhla dál pokračovat v práci na národnostním statutu. Bylo více než jasné, že tento problém budou muset pomoci vyřešit zahraniční státy v čele s Velkou Británií a Francií. Ani jeden z těchto států nechtěl, aby byl tento spor řešen vojenským způsobem, neboť Německo bylo dobře vyzbrojeno a Francie s Velkou Británií na tom byly podstatně hůře. V obou státech byla spíše upřednostňována politika ústupků před vojenským konfliktem.⁷³

O postupu v československém problému jednala Francie s Velkou Británií

⁷⁰ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 83.

⁷¹ HOUŽVIČKA, Václav, *Návrat sudetské otázky*, Praha 2005, s. 203-204.

⁷² KURAL, *Češi, Němci a mnichovská křížovka*, s. 96.

⁷³ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 84-86.

28. - 29. dubna 1938. Zde se oba státy dohodly řešit problém smírnou cestou. Pro Československo to znamenalo dosáhnout vyřešení problémů maximální možnou mírou ústupků sudetským Němcům. Dalším britsko-francouzským požadavkem bylo změnit národní statut na národnostní, o kterém již československá vláda jednala.⁷⁴ Po Berlínu Britové s Francouzi žádali, aby stranu SdP mírnili a upozornili jej na nebezpečí, které by v případě německých mocenských opatření následovalo.

Nátlakem na Prahu Francie později chtěla obhájit, že bylo podniknuto vše, co bylo v lidských silách. Naproti tomu Velká Británie doufala, že díky ústupkům již nastane klid ve střední Evropě, když bude Henlein uspokojen.

Výsledky londýnské schůzky Francie a Velké Británie byly co nejmírněji sděleny Ribbentropovi, který zásadně odmítal jakkoliv mírnit stranu SdP. V Praze bylo ministru zahraničí ČSR Kamilu Kroftovi důrazně oznámeno, že SdP je nutné vycházet vstříc více než kdy před tím a že možnosti vojenské pomoci ČSR jsou malé.⁷⁵ Dne 14. května Krofta poskytl odpověď na britsko-francouzské demarši s ujištěním, že vláda učiní vše, co bude možné.⁷⁶

Československá vláda doufala, že pokud půjde cestou národnostního statutu, udrží si podporu západních států. Jednání československé vlády o národnostním statutu bylo zrychleno. Již 19. května mělo proběhnout schválení první verze statutu a 31. května měl být dokument předložen ke schválení parlamentu.⁷⁷

V polovině května se Henlein rozhodl vážit cestu do Londýna, aby zde obhájl obsah Karlovarských požadavků a představil je zde jako program kulturní, municipální a obecní autonomie. Tím se mu částečně podařilo získat si přízeň Britů, kteří o to víc začali vyvíjet nátlak na Prahu.⁷⁸

4.2 Částečná květnová mobilizace

Dne 13. května vláda oznámila, že je připravena jednat s SdP o národnostním statutu. Datum jednání s Henleinem bylo stanoveno na 20. května.⁷⁹ Je jasné, že tento možný

⁷⁴ HOUŽVIČKA, *Návrat sudetské otázky*, s. 208.

⁷⁵ BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918-1938*, Praha 2006, s. 548.

⁷⁶ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 86.

⁷⁷ KURAL, Václav, *Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v Československém státě 1918-1938*, Praha 1993, s. 174.

⁷⁸ HOUŽVIČKA, *Návrat sudetské otázky*, s. 208.

⁷⁹ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 87.

kompromis v podobě národnostního statutu nevyhovoval Hitlerovi ani SdP, jejíž vedení bylo zaskočeno rychlým jednáním ČSR. Docházelo proto k rozsáhlým úvahám o následném postupu v této krizové situaci. Jak dokládá situační zpráva SdP z 18. května, závěrem úvah strany bylo, že „*národnostní statut musí být sudetským Němectvem odmítnut, neboť nám nemůže jít o mírové řešení sudetské otázky v rámci Československého státu*“⁸⁰ V den, kdy se mělo jednání o národnostním statutu konat, se v tisku objevilo prohlášení SdP, že odmítá jednat, dokud nebude v Sudetech zaručen klid a pořádek.⁸¹ V pohraničí vládl neklid spojený s blížícími se obecními volbami, jejichž termín byl stanoven na 22. května. Volební kampaň SdP vyvolala řadu incidentů. Tyto konflikty byly záměrně vyvolávány henleinovci za účelem navození atmosféry strachu.⁸² Reakcí československé vlády na tyto nepokoje bylo oznámení 17. května, že nebude již dále trpět porušování zákonů a předpisů v pohraničí, zakročí proti teroristům a opět nastolí veřejný klid a pořádek. SdP také poukazovala na napjatou situaci v Sudetech a 19. května přerušila s vládou jednání.⁸³

Hitler chtěl již otázku Československa rychle vyřešit, a proto 20. dubna 1938 dal vrchnímu velení wehrmachtu úkol, aby připravilo směrnici pro útok proti Československu známou také pod již zmíněným označením Fall Grün. Potencionálního spojence pro svůj plán viděl v osobě italského premiéra Benita Mussoliniho, kterého v květnu přijel seznámit se svým plánem. Podle Hitlerových představ by Itálie mohla vyvolat vojenské akce proti Francii ve Středozeří, čímž by Paříž byla ze hry. Mussolini byl však vyčerpaný etiopskou a španělskou válkou, a tak Hitlerův plán odmítl podporovat. Vůdce se tedy přiklonil ke směrnici dopsanou pro Fall Grün v květnu, která zněla následovně:⁸⁴ „*Přepad ČSR je možný po údobí rostoucích diplomatických střetů a napětí, které je spojeno s vojenskými přípravami a které se využije k tomu, aby vina za válku byla podsunuta protivníkovi*“⁸⁵

Dne 20. května dostala československá vláda zprávy od britské tajné služby, že k československým hranicím se seskupuje 11 nacistických divizí.⁸⁶ Vláda tak dospěla k názoru, že dochází k vojenským přípravám v celém německém pohraničí. Prvním opatřením z její strany bylo vojenské uzavření hranic. Uvažovalo se i o vyhlášení

⁸⁰ KURAL, *Konflikt místo společenství?*, s. 174-175.

⁸¹ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 87.

⁸² NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 196.

⁸³ BRANDES, Detlef, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, Praha 2012, s. 145.

⁸⁴ KURAL, *Konflikt místo společenství?*, s. 175-176.

⁸⁵ KURAL, *Konflikt místo společenství?*, s. 176.

⁸⁶ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 196.

všeobecné mobilizace, ta však byla nakonec vládou zamítnuta. Pro jistotu byl však do služby povolán jeden ročník záložníků a dalších specialistů. Tato květnová krize pozitivně prověřila funkci československého bezpečnostního systému.⁸⁷ Pohotovost na ochranu hranic byla vyhlášena ještě 20. května před půlnocí. Během několika málo hodin zaujaly postavení na hranicích první vojenské jednotky. Odpoledne 21. května byly postaveny na hraničních přechodech barikády a provoz na hranicích byl omezen na minimum.⁸⁸

Hitler záměrně během 21. května nechal zastavit všechny vojenské manévry v Německu, neboť skutečnost, že Československo vyhlásilo částečnou mobilizaci, hrála v jeho prospěch. Díky tomuto kroku mohl tvrdit, že Německo své divize nepovolalo a vojenské akce vyvolala Praha. Hitler nabyt přesvědčení, že současné okolnosti odradí Anglii a Francii od případného vstupu do války. Dne 31. května podepsal novou směrnici pro Fall Grün, která obsahovala rozhodnutí v nejbližší době rozbít Československo vojenskou akcí.⁸⁹ Mobilizace měla nepříznivý dopad v zahraničí. Češi předem neupozornili své spojence a Francie mobilizaci považovala za porušení smlouvy. Henlein se vrátil do Prahy 23. května za účelem schůzky s Hodžou a předložil zde novou podmínku, že nebude jednat, dokud nebudou odvolána vojenská opatření. Tuto podmínku Hodža odmítl s tím, že by byl narušen všeobecný klid, který toto opatření zavedlo. Jednání ovšem k ničemu nevedla a bylo nepravděpodobné, že by mohla být obnovena ještě před volbami, které se měly konat 12. června.⁹⁰

Velká Británie 24. května sdělila do Prahy, že Československo již nikdy nesmí vyvolat tuto situaci a potenciálně tak zatáhnout Velkou Británii do války. Této situace využila SdP k dalšímu stupňování svých požadavků.⁹¹

Jednání mezi československou vládou a SdP bylo opětovně obnoveno po odeznění květnové mobilizace. Práce na dokončování národnostního statutu nadále pokračovala, avšak henleinovci byli ve svém jednání rychlejší a 8. června bylo Hodžovi předloženo memorandum k řešení sudetoněmecké otázky.⁹² Tento dokument byl doplněn karlovarským programem a celkově obsahoval 14 bodů.⁹³ V případě jeho přijetí, by se republika stala volnou federací teritoriálně vymezených národnostních skupin, které by

⁸⁷ KURAL, *Konflikt místo společenství?*, s. 177.

⁸⁸ BRANDES, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 147.

⁸⁹ KURAL, *Konflikt místo společenství?*, s. 178.

⁹⁰ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 89-90.

⁹¹ BENEŠ, *Rozumět dějinám*, s. 104.

⁹² KURAL, *Češi, Němci a mnichovská křížovatka*, s. 109.

⁹³ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 200.

fungovaly na základě samosprávných celků, a ve vztahu ke státu by vznikal nefunkční chaos. Tento návrh byl nereálný, vláda ho však z politických důvodů musela projednat. Návrh národnostního statutu ztroskotal poté, co se britská vláda vložila do jednání a Praze vzkázala, že statut nemá být předkládán sněmovně, dokud nebude dosaženo dohody s Henleinem. K jeho dalšímu projednání již nedošlo.⁹⁴ Jak výstižně napsal Johann Wolfgang Brügel: „Po 21. květnu pominuly rozdíly mezi zahraniční a vnitřní politikou. Britsko-francouzská povolnost tváří v tvář Hitlerově zlovolnosti učinily na krátký čas ze všeho, co se událo na československé půdě, světový problém.“⁹⁵

4.3 Komunální volby a Runcimanova mise v ČSR

Termíny voleb do obecních a městských zastupitelstev byly stanoveny na 22., 29. května a 12. června. Tlak a teror, který vyvíjela SdP od vypsání obecních voleb zapříčinil, že v polovině sudetoněmeckých obcí kandidovala jen SdP, čímž byla jejich kandidátka považována za automaticky zvolenou. Podle výpočtů SdP bylo odevzdáno 1 279 045 německých hlasů, z nichž 1 161 726 připadlo SdP. V přepočtu na procenta získala v květnových volbách 91 % hlasů, v červnu „jen“ 81%. S výsledky voleb byli henleinovci velmi spokojeni, a označili je za přihlášení se k vlasti, myšlenky jednoty a k samotnému Konradu Henleinovi.⁹⁶

Během června nadále probíhala jednání o uskutečnění karlovarského programu ze strany SdP a o novém návrhu národnostního statutu ze strany Československa. Návrh nového národnostního statutu byl předložen SdP 30. června. Tento návrh výrazně rozšiřoval samosprávu a zemská zastupitelstva členil do české a německé kurie. Národnostní statut dále doplňoval jazykový zákon, zákon o proporcionalitě státního rozpočtu a školské autonomie. Tento návrh byl však SdP odmítnut s odůvodněním, že strana požaduje celostátní autonomii, tzn. důsledné rozdělení republiky na jednotlivá národní území. Po celý červenec henleinovci pokračovali v bojkotu československých návrhů. Prezident ČSR Edvard Beneš chtěl dohody se SdP dosáhnout co nejdříve. Bohužel i druhá verze národnostního statutu již nebyla vládou a henleinovci projednána. Do jednání o řešení sudetoněmeckého problému se nyní vložila i britská vláda, která

⁹⁴ BENEŠ, *Rozumět dějinám*, s. 105.

⁹⁵ BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 495.

⁹⁶ BRANDES, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 170-171.

vyslala na misi do ČSR svého emisara, lorda Waltera Runcimana.⁹⁷ Mise britských diplomatů v čele s Runcimanem přijela do Prahy 3. srpna 1938, kde měla strávit sedm týdnů až do 16. září. Již na nádraží byli přivítáni zástupci vlády ČSR a primátorem města Prahy Petrem Zenklem, stranu SdP zde zastupovali Wilhelm Sebekovsky a Ernst Kundt. Na jednání s lordem Runcimanem se SdP dobře připravila a vytvořila dva štáby. První byl zaměřen politicky v čele s K. H. Frankem a figurovali v něm i Kundt a Sebekovsky. Tento štáb byl v přímém kontaktu s Hitlerem. Druhý štáb představoval společenskou oblast pro zábavu Runcimanovi mise, ve které figuroval Ulrich von Kinsky.⁹⁸

Mise přijala Karlovarský program jako měřítko toho, s čím je SdP ochotna souhlasit. Jejím hlavním úkolem bylo přesvědčit československou vládu, aby byla schopna splnit tyto požadavky. Při britské návštěvě vláda usilovně pracovala na návrhu tzv. „*Třetího plánu*“, který měl být kompromisem mezi původním návrhem statutu a memorandem SdP ze 7. června.⁹⁹ Cílem splnění německých požadavků bylo vytvoření tří německých samosprávních krajů na území ČSR. S touto myšlenkou souhlasil i lord Runciman a včlenil ji do svého programu řešení problému v rámci ČSR mírovou cestou.¹⁰⁰ Třetí plán byl odevzdán Kundtovi 29. srpna. Vláda předpokládala, že návrh nebude ze strany SdP odmítnut ale nejspíše doplněn o další možné požadavky. Německé velvyslanectví bohužel hodnotilo i tento plán jako nedostatečný. Kundt a Sebekovsky oznámili 3. září, že jejich strana třetí plán odmítá.¹⁰¹

Zatímco probíhala další jednání, SdP v čele s Henleinem připravovala svůj tajný plán, který byl dokončen v srpnu 1938 pod názvem „*Grundplanung O. A.*“ (Základní výhledový plán). Plán neobsahoval vyřešení sudetoněmeckého problému, ale rozbití a zisk celého Československa pod záminkou vzpoury v Sudetech. Bylo zde dále vysvětleno, že Německá říše na základě tisíciletých historických faktů musí uplatnit říšské právo a vyřešit tak otázku českých zemí prostřednictvím SdP a Henleina za účelem rozšíření Hitlerovy Říše. Tento plán primárně vycházel z dokumentu Fall Grün. Jeho základem bylo, že k rozpoutání konfliktu dojde na základě vyčerpání všech mírových možností řešení sudetoněmecké otázky ze strany SdP.¹⁰²

Po odmítnutí třetího plánu byl britský velvyslanec v Praze Basil Newton pověřen

⁹⁷ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 201-202.

⁹⁸ HASS, Gerhart, *Müncher Diktat 1938 – Komplott zum Krieg*, Berlin 1988, s. 187-188.

⁹⁹ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 102.

¹⁰⁰ BENEŠ, *Rozumět dějinám*, s. 105.

¹⁰¹ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 205.

¹⁰² HASS, *Müncher Diktat 1938*, s. 189.

sdělit 3. září prezidentu Benešovi, že pokud Anglie bude muset volit mezi válkou či karlovarskými požadavky, rozhodně se přikloní ke druhé možnosti. Pokud by přesto byla válka vyvolána, a Anglie by se jí účastnila, nemohla by ani za předpokladu německé porážky souhlasit s obnovou Československa v současných hranicích.¹⁰³ Pod tlakem ze strany Británie se prezident Beneš snažil nalézt rychlé východisko. O den později zaskočil svým jednáním Kundta a Sebekovského, když po nich požadoval, aby mu nadiktovali všechny své požadavky. Kopie jim byla předána a již 5. září Beneš hovořil s Runcimanem o nové podobě návrhu, který získal název „*Čtvrtý plán*“ a posléze byl opět předán k projednání SdP. Lord Runciman svůj názor na Čtvrtý plán vyjádřil následovně „*Podle mého názoru a domnívám se, že i podle názoru většiny odpovědných sudetských vůdců, zahrnuje tento plán téměř všechny požadavky z karlovarských osmi bodů a po určitém vyjasnění a rozšíření může tyto požadavky zahrnovat všechny*“¹⁰⁴ SdP byla samozřejmě překvapena výsledkem jednání československé vlády, rozhodně nečekala, že se jejím přáním vyjde takto vstříc. V případě odmítnutí jejího plánu by totiž hrozilo nebezpečí, že zahraničí si povšimne přetvářky SdP, která z pověření Říše jen předstírá pokusy o smírné řešení za účelem finálního dobytí celého Československa sousedním státem. Prezident i Britové chtěli slyšet odpověď ještě před Hitlerovým projevem v Norimberku, to však nesměla SdP dopustit. Vypomohla si tak výmluvou, že dokud se nevyřeší incident v Moravské Ostravě,¹⁰⁵ jednání s vládou budou přerušena.¹⁰⁶

Když byl tento incident vyřešen, SdP souhlasila s obnovením jednání 13. září – den po Hitlerově projevu na Norimberském sjezdu. K dalším jednáním však již nedošlo.¹⁰⁷ Mise v ČSR skončila 16. září nezdarem, neboť Runciman nebyl schopný navrhnout žádný plán.¹⁰⁸

¹⁰³ KURAL, *Konflikt místo společenství?*, s. 187.

¹⁰⁴ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 103.

¹⁰⁵ Dne 7. září došlo v Moravské Ostravě k demonstraci proti věznění členů SdP, kteří byli podezírání z pašování zbraní z Německa do Československa. Demonstrace byla řízena tak aby vyvolala policejní zákrok, pod jehož záminkou, že se policie dopustila násilí vůči sudetským Němcům, bude přerušeno jednání s československou vládou. (RICHTER, *Sudety*, s. 108.)

¹⁰⁶ BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 596.

¹⁰⁷ KURAL, *Konflikt místo společenství?*, s. 189.

¹⁰⁸ BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 618.

4.4 Norimberský sjezd NSDAP a sudetoněmecký puč

V Norimberku se od 5. do 12. září konal poslední stranický sjezd NSDAP. Hitler na něm sdělil své nové požadavky a hrozby vůči ČSR.¹⁰⁹ Zajímavý projev pronesli 10. září dva čelní představitelé NSDAP Joseph Goebbels, který označil Československo za komunistické nebezpečí pro Evropu a Hermann Göring, jehož projev vypadal následovně: „*Víme, jak je nesnesitelné, když tenhle nicotný nárudek tam dole – nikdo ani neví, odkud se vzal – ustavičně utiskuje a obtěžuje kulturní národ. My ale taky víme, že to nejsou tihle srandovní prekové. Stojí za nimi Moskva, stojí za nimi ta věčná židobolševická stvůra. Na tenhle směšný pokus nás zastrašit bych chtěl (...) rozhodně říct jedno: my jsme odjakživa byli práci, a nikdy jsme nebyli sráči*“¹¹⁰ Po těchto ostrých výrocích, se s napětím čekalo na Hitlerův projev, který byl naplánován na 12. září. Kupodivu Vůdcova slova byla na rozdíl od Göringových více umírněná. Hitler hovořil o tom, že v Československu panují nesnesitelné podmínky pro sudetské Němce, kteří jsou tak vystaveni pomalému procesu vyhlazení, a pokud si nedokáží spravedlnost sjednat sami, dopomůže jim k tomu sama Říše.

I když československá vláda de facto splnila požadavky, které předkládala SdP, z Hitlerových výroků jasně plynulo, že další sebeurčení sudetských Němců nutně tkví v připojení pohraničních oblastí k Říši. Pro uskutečnění připojení, měl být využit již zmíněný plán „*Fall Grün*“ a to nejpozději počátkem října.¹¹¹

Ještě téhož dne po ukončení Hitlerova projevu, který byl údajně signálem k zahájení nepokojů, vypukla večer na Chebsku povstání. Druhý den se rozšířila do Karlových Varů a dalších měst.¹¹² Nakonec puč probíhal v pohraničních oblastech na více než sedmdesáti místech, kde docházelo k přepadávání nádraží, pošt a četnických stanic. Povstalci drancovali české a židovské obchody, stříleli na policisty, četníky i úředníky. České obyvatelstvo bylo terorizováno a již 13. září si povstání vyžádala 8 životů a desítky zraněných. Na tento teror zareagovala vláda tentýž den vyhlášením stanného práva v osmi pohraničních okresech, kam vyslala vojska a jednotky Stráže obrany státu (SOS).¹¹³ Již v pět hodin odpoledne poslal Frank Hodžovi šestihodinové ultimátum, ve kterém požadoval

¹⁰⁹ HASS, *Müncher Diktat 1938*, s. 199.

¹¹⁰ BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 597.

¹¹¹ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 105-107.

¹¹² BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 600.

¹¹³ NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 209.

okamžité odvolání stanného práva z pohraničí a stažení jednotek SOS.¹¹⁴ Naznačil, že pokud tyto podmínky nebudou splněny, SdP odmítá jakoukoliv odpovědnost za následný vývoj situace.¹¹⁵ Hodža reagoval na toto ultimátum a vzkázal, že pokud členové SdP budou dodržovat zákony a zachovají klid a mír, mohou vyslat do Prahy delegaci, se kterou se bude opět jednat o požadavcích. Tuto nabídku SdP odmítla.¹¹⁶ Druhý den 14. září, když se Angličané přišli dotázat Henleina, jestli stále počítá s Runcimanovým řešením, odvětil, že ano, ale nyní vyvstala nová situace. Program z Karlových Varů se mu již zdál nedostatečným. Nejvhodnější východisko pro řešení problému viděl nyní v seburčení sudetských Němců a plebiscitu.¹¹⁷

Říše doufala, že tento incident bude moci použit jako záminka pro spuštění Hitlerovy války dle plánu *Fall Grün*. Nepokoje měly vytvořit příznivou situaci k odtržení pohraničních oblastí a prokázat českou neochotu vyhovět požadavku SdP, jež si tímto způsobem měla naklonit Velkou Británii na svoji stranu.¹¹⁸

Povstání v Sudetech však neměla dlouhého trvání a do 15. září byl ve všech pohraničních okresech obnoven klid. Pokus o občanskou válku, která by prokázala, že československá vláda nebude schopna opětovného nastolení pořádku, se nezdařil. Celkem si tyto nepokoje vyžádaly 23 obětí -13 Čechů a 10 sudetských Němců.¹¹⁹

Henlein 15. září definitivně oznámil přerušování jednání s československou vládou, které odůvodnil následovně: „*Nasazením kulometů, obrněných vozidel a tanků proti bezbrannému Sudetoněmectvu dosáhl utlačovatelský systém českého národa v Sudetech vrcholu. Český národ tím celému světu názorně předvedl, že soužití s ním v jednom státě je tímto definitivně znemožněno.*“¹²⁰ Poté vůdci SdP v čele s Henleinem přešli v automobilových kolonách nehlídané hranice Československé republiky a mířili do Selbu v Bavorsku. Německý velvyslanec Eisenlohr obdržel v ten den příkaz z Berlína, aby opustil Československo a přenechal místo svému zástupci Henckemu, který se NSDAP jevil schopnějším.¹²¹

Útěk vůdců SdP vyvolal v sudetských Němcích negativní dojem. Československá vláda vzala situaci do svých rukou. Dne 15. září byly rozpuštěny ozbrojené oddíly SdP

¹¹⁴ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918-1938), Díl třetí, O přežití a o život (1936-1938)*, Praha 2003, s. 572.

¹¹⁵ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 108.

¹¹⁶ BRANDES, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 252.

¹¹⁷ BRÜGEL, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 603.

¹¹⁸ KURAL, *Konflikt místo společenství?*, s. 190.

¹¹⁹ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 108.

¹²⁰ BRANDES, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 252-253.

¹²¹ BRÜGEL, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 603.

Freiwilliger Schutzdienst a 16. září byla Sudetoněmecká strana v Československu zakázána.¹²² Dne 18. září prohlásil Hodža v rozhlase, že stále je možná dohoda mezi českým a německým obyvatelstvem, k níž není potřeba Henleina ani ostatních vůdců SdP, kteří uprchli do Německa. Tento vývoj nemohla Říše dopustit, bylo třeba obnovení kontaktu mezi SdP a sudetoněmeckým obyvatelstvem.¹²³ Již 16. září vyslovil Hitler souhlas s návrhem Franka a Henleina na sestavení Sudetoněmeckého sboru dobrovolníků (*Sudetendeutsche Freikorps – SFK*). Jeho úkolem měla být údajně ochrana sudetských Němců, prvotně však měl sloužit k vyvolávání dalších nepokojů a zastrasování obyvatel. Členy SFK většinou tvořili utečenci a dezertéři z pohraničních oblastí. Na Henleinův příkaz napadly oddíly 20. a 21. září celnice. Ministerstvo obrany se však shodlo na tom, že ke znovudobytí celnic nevyšle žádné vojenské jednotky, neboť nechtělo riskovat zásah německé branné moci.¹²⁴

4.5 Britsko-francouzská nóta

Britská vláda se snažila již problém vyřešit po svém. Dne 15. září odletěl britský premiér Neville Chamberlain za Hitlerem do Mnichova, odkud se přemístil do Berchtesgadenu a následně do jeho alpského sídla na Obersalzbergu, aby zjistil postoj Německa vůči právě probíhajícímu události. Zde mu bylo sděleno, že nyní Říše přes dosavadní nezdary bere jednání o sudetoněmeckém problému do svých rukou. Dle Hitlerových slov již nevidí jinou možnost než odstoupení českomoravského pohraničí se třemi miliony sudetských Němců. Hitler dal jasně najevo, že pokud se tak nestane, bude Říše nucena zasáhnout vojenskými prostředky. Chamberlain jeho ultimativním požadavkem nebyl zaskočen, neboť o podobném řešení se již letmo jednalo v předchozích měsících v Británii, avšak situace ještě nebyla natolik akutní. Celou věc musela projednat Británie i s Francií a tak Chamberlain sdělil Hitlerovi, že požadavky budou uznány, pokud je přijme také Francie, o jejímž souhlasu byl téměř přesvědčen.¹²⁵

Po Chamberlainově návratu se ve dnech 18. – 19. září v Londýně konaly britsko-francouzské porady. Britský premiér konstatoval, že pokud se Hitlerovy požadavky nesplní, může dojít k válečnému konfliktu. Jinými slovy se Chamberlain snažil, co nevíce

¹²² NOVÁK, *Henleinovci proti Československu*, s. 210.

¹²³ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 111.

¹²⁴ BRANDES, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 263-264.

¹²⁵ KURAL, *Češi, Němci a mnichovská křížovky*, s. 126-127.

přesvědčit své partnery, aby souhlasili s návrhem odstoupení pohraničních oblastí Německu jakožto jedinou možností, jak se vyhnout válečné akci. Zpočátku mu byl velkým oponentem francouzský premiér Édouard Daladier, který tvrdil, že pokud splní Vůdcovy požadavky, Německo bude mít snadnější cestu k rozbití Československa, což je jeho hlavním záměrem. Následně se mu otevřou dveře dále na Východ. Domníval se, že později se postaví i proti Anglii a Francii, proto považoval Chamberlainův plán za nebezpečný. Každopádně svůj názor změnil po vojenských argumentech, které mu neustále předkládal Chamberlain. Francouzský ministerský předseda proto ustoupil.¹²⁶ Dalším cílem jednání bylo ze strany Francie vyvíjet na ČSR „přátelský“ nátlak, který měl přimět československou vládu k tomu, aby se sama vzdala území Sudet.¹²⁷

Dne 19. září kolem 14. hodiny byla předána britsko-francouzská memoranda československé vládě.¹²⁸ Obsahovala 8 článků a zněla ve zkrácené verzi následovně: „*Obě vlády byly nuceny dospět k závěru, že zachování evropského míru a životních zájmů Československa vyžaduje připojení okresů obývaných převážně sudetskými Němci k Říši. K odůvodnění požadavku odstoupení sudetoněmeckého území bez plebiscitu bylo využito opakované odmítání uvažovat o plebiscitu ze strany československých ministrů a argument, že plebiscit by se mohl stát nebezpečným precedentem vedoucím k podobným požadavkům na sebeurčení i jinde v Československu.*“¹²⁹ Odstoupeny měly být oblasti, které jsou obývány více než 50% německého obyvatelstva.

Tyto požadavky byly pro československou vládu nepřijatelné a 20. září odmítla britsko-francouzské návrhy. Sama navrhla, aby se další postup řešil na základě německo-československé arbitrážní smlouvy z 16. října 1925,¹³⁰ Britové však reagovali na tuto odpověď rychle a již v noci 21. září ultimativně požádali československou vládu, aby britsko-francouzské návrhy přijala a neriskovala tak případný německý vpád. Oznámili, že v případě odmítavého stanoviska Prahy se již Francie ani Velká Británie nebude o osud Československa zajímat. Vláda nakonec byla nucena svoje rozhodnutí přehodnotit, a 21. září se rozhodla ultimátum přijmout.¹³¹ K nótě se vyjádřila následujícími slovy: „*Přinucena okolnostmi, ustupujíc neobyčejně naléhavým domluvám a odvodivši důsledky*

¹²⁶ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918-1938)*, s. 586-7.

¹²⁷ KURAL, *Konflikt místo společenství?*, s. 193-194.

¹²⁸ BRANDES, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 264.

¹²⁹ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 114.

¹³⁰ Jedna ze sedmi smluv uzavřených ve švýcarském Locarnu. Dohody byly založeny na bezpečnostním charakteru, kdy západní hranice Německa byly garantovány Rýnským garančním paktem. Východní hranice zaručeny nebyly. (PEČENKA, *Encyklopedie moderní historie*, Praha 1999, s. 281.)

¹³¹ BRANDES, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 265.

*ze sdělení vlády francouzské a britské z 21. září 1938, v němž obě vlády vyslovily svůj názor o pomoci Československu pro případ, že by odmítlo přijmout francouzsko-britské návrhy a bylo pak napadeno Německem, vláda československá přijímá v tomto položení a s pocity bolesti francouzské a britské návrhy, předpokládajíc, že obě vlády učiní všechno, aby při uplatňování jich bylo dbáno životních zájmů československého státu. Podotýká s lítostí, že tyto návrhy byly vypracovány bez předchozího dotázání československé vlády.*¹³²

Uveřejnění této zprávy, vyvolalo u veřejnosti paniku. V hlavním městě, jakož i v ostatních městech Československé republiky se začaly 22. září shromažďovat davy protestujících lidí, kteří odmítali tuto skutečnost přijmout a podřítit se jí i za cenu války. Největší shromáždění se sešlo před budovou parlamentu, ke kterému postupně promlouvali představitelé několika stran se snahou uklidnit situaci s povzbuzujícími slovy. Vláda premiéra Hodži poté podala demisi a její místo zaujal nový úřednický kabinet pod vedením generála Jana Syrového. Obyvatelstvo do nové vlády vkládalo naděje, avšak jelikož byla složena z nepolitických odborníků, byla již od počátku velmi slabá.¹³³

4.6 Vyhlášení zářijové mobilizace

Po přijetí nóty Československem, odjel Chamberlain 22. září zpět za Hitlerem do Godesbergu s pozitivní zprávou, že Československo přijalo jeho požadavky.¹³⁴ Vůdce však odvětil, že po událostech předešlých dnů již tyto požadavky nedostačují. Nyní již nárokoval uspokojení polských a maďarských územních požadavků, a to nejpozději do 1. října. Dále vystoupil s požadavkem stanovení jasné hranice, ze které musí být stažena československá vojska, policie a státní orgány a která budou následně okupována německými jednotkami. Na okupovaném území bude Vůdce souhlasit s plebiscitem,¹³⁵ kterého se však zúčastní pouze ti, kteří na daném území žili již v roce 1918. Okupovaná území, kde by plebiscit proběhl pro Němce nepříznivě, by byla zpětně zase vyklizena. Chamberlain byl velice zaskočen Hitlerovými požadavky, a nechal vzkázat do Prahy, že *„francouzská a britská vláda nemohou nadále bráti odpovědnost, aby radily*

¹³² KURAL, Češi, Němci a mnichovská křižovatka, s. 132-133.

¹³³ KVAČEK, Československý rok 1938, s. 131.

¹³⁴ KÁRNÍK, Zdeněk, České země v éře první republiky (1918-1938), s. 608.

¹³⁵ SLÁDEK, Němci v Čechách, s. 115-116.

Československu nemobilizovat“¹³⁶ Po tomto sdělení se Praha rozhodla vyhlásit rozhlasem všeobecnou mobilizaci večer 23. září. Mobilizace proběhla velmi spořádaně a bez větších komplikací.¹³⁷

Písemná formulace Hitlerových nových požadavků byla předána Chamberlainovi při druhé schůzce v Godesbergu ve formě memoranda.¹³⁸ Britové předali požadavky československé vládě, včetně mapy, na které byla vyznačena území, kde měl proběhnout plebiscit. Předání požadavků proběhlo bez jakéhokoliv doporučení je přijmout.¹³⁹

Požadavky v tomto znění byly pro Československo zcela nepřijatelné, vláda je proto odmítla. Předáním sdělení byl pověřen československý vyslanec v Británii Jan Masaryk: „*Je to ve skutečnosti takové ultimátum, jaké se dává poraženému národu a nikoli suverénnímu státu, který projevil největší možnou ochotu přinést oběti v zájmu evropského míru. Ani nejmenší stopy takové ochoty k obětem neprokázala dosud vláda pana Hitlera. Má vláda užasla nad obsahem tohoto memoranda. Jeho návrhy přesahují daleko to, k čemu jsme dali souhlas při tzv. anglo-francouzském plánu. Zbavují nás záruk naší národní existence... Má vláda mě žádá, abych prohlásil, co nejslavnostněji, že požadavky pana Hitlera v jejich nynější formě jsou pro mou vládu naprosto a bezpodmínečně nepřijatelné. Proti těmto novým a krutým požadavkům pokládá má vláda za povinnost postavit se na svrchovaný odpor a my tak s boží pomocí učiníme.*“¹⁴⁰

Ještě téhož dne večer, 25. září, vyhlásila mobilizaci i Francie, která v případě německého napadení měla přijít Československu na pomoc ve spojení s Velkou Británií a Sovětským svazem.¹⁴¹ Večer byla opět svolána londýnská porada, na níž se nakonec francouzští a britští ministři shodli, že Československo by mělo godesberské požadavky přijmout, neboť západní velmoci mu nemohou účinně pomoci. Následujícího dne, tedy 26. září, Chamberlain vyslal svého poradce Horace Wilsona do Berlína, jenž měl sdělit Hitlerovi československé rozhodnutí. Wilson však tvrdil, že dohoda s Československem je stále možná. Vůdce neskrýval své rozhořčení. Večer, ve svém projevu v berlínském Sportpalastu, nešetřil urážlivými útoky na adresu Československa a jeho představitelů.¹⁴² Vůdce po Chamberlainovi do Čech vzkázal, že pokud nebudou jeho požadavky kladně přijaty do 28. září do 14:00, německé jednotky překročí

¹³⁶ KURAL, *Konflikt místo společenství?*, s. 199.

¹³⁷ BRANDES, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 275.

¹³⁸ BRÜGEL, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 630.

¹³⁹ BRANDES, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 275.

¹⁴⁰ KVAČEK, *Československý rok 1938*, s. 137.

¹⁴¹ BRANDES, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 278.

¹⁴² KVAČEK, *Československý rok 1938*, s. 138.

československé hranice.¹⁴³

Večer, 27. září Chamberlain promluvil v rozhlase, kde uvedl, že¹⁴⁴ „*byť byly sebevětší naše sympatie s malým národem, který musí čelit velkému a mocnému sousedovi, nemůžeme za žádných okolností zaplést celou Britskou říši do války prostě jen kvůli takovému malému národu. Máme-li již bojovat, musí to být pro větší věc*“¹⁴⁵

Chamberlainovi tentýž den přišel od Hitlera umírněnější dopis, ze kterého vyvodil, že situaci lze stále ještě řešit mírovými kroky. Na dopis odpověděl velmi vstřícně, kdy naznačil, že je přesvědčen, že Vůdce může docílit svých nároků bez války a odkladu. Za účelem konečného vyřešení sudetoněmecké otázky navrhoval uspořádat konferenci, které by se zúčastnila Velká Británie, Francie, Itálie, Německo a Československo, a na níž by se jednalo o včlenění českého pohraničního území do Říše. Do týdne by měl být problém vyřešen, britská a francouzská vláda by se postarala, aby ČSR nekladla další překážky. Tento návrh byl poslán i do Prahy ministru zahraničí Kamilu Kroftovi. Dne 28. září československá vláda s návrhem na uspořádání konference vyslovila souhlas.¹⁴⁶ Chamberlain požádal Mussoliniho, který měl být jedním ze členů zúčastněných, zda by mohl tento návrh u Hitlera podpořit. Mussolini se spojil s Vůdcem, který tento návrh přijal.¹⁴⁷

¹⁴³ SLÁDEK, *Němci v Čechách*, s. 120.

¹⁴⁴ BRÜGEL, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 636.

¹⁴⁵ KVAČEK, Robert, *Poslední den: Mnichov – Praha, konec září 1938*, Praha 2011, s. 48.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 52-53.

¹⁴⁷ FILÍPEK, *Mnichov 1938 : Hra o Československo*, s. 77-78.

5 Mnichovská konference

Odpoledne 28. září obdrželi zástupci států Velké Británie a Francie pozvání od Hitlera na příští den ráno do Mnichova. Jednání se měl účastnit i italský zástupce Mussolini. Představitelé Československa pozvání nebyli. V našem státě toto jednání vyvolalo velké pobouření, byly sepisovány petice, konaly se demonstrace, Hitlera však tyto nepokoje nezajímaly.¹⁴⁸ Chamberlain se snažil, i když velmi opožděně, zvrátit vyloučení Československa z jednání na konferenci. Odpověděl Hitlerovi na jeho pozvání, ve kterém dával najevo svoji ochotu přijet do Berlína na jednání s ním, zástupci československé vlády, a se zástupci států Francie a Itálie. Vůdce však požadavek na účasti československé vlády na konferenci nepřistoupil a Chamberlainova snaha zůstala bez odezvy.¹⁴⁹ Souhlas s účastí na konferenci dal odpoledne i francouzský ministerský předseda Daladier.

Mezi první navrhovatele konference patřil již prezident Spojených států amerických Franklin Delano Roosevelt a od března 1938 tuto myšlenku podporoval i Sovětský svaz.¹⁵⁰ Přítomnost Sovětského svazu však nebyla žádoucí, neboť zástupci Německa, Velké Británie, Francie a Itálie si dobře uvědomovali, že by mohla znemožnit uzavření dohody. Sověti se k odmítnutí své účasti na konferenci vyjádřili velmi nelibě.¹⁵¹

Je velmi zářející, že zástupci Velké Británie a Francie, kteří byli zastánci demokratických hodnot se předem nedohodli na společném jednacím postupu vůči Hitlerovi a Mussolinimu, představitelům totalitních režimů. K prvnímu setkání Chamberlaina a Daladiera došlo až v Mnichově.¹⁵²

Dne 29. září ve 12.45 hodin byla zahájena jednání ve Vůdcově sídle v Mnichově, jímž byl Hnědý dům na náměstí Königsplatz. Za Německo byl přítomný Hitler, za Velkou Británii Chamberlain, za Francii Daladier a za Itálii Mussolini. Jednání se samozřejmě zúčastnili i další zahraniční diplomaté a experti. Denní program konference nebyl naplánován.¹⁵³

Jako první na konferenci promluvil Hitler, který zde vystupoval jako ochránce německé menšiny v Československu a připomínal, že v zájmu evropského míru je třeba tento problém okamžitě vyřešit.¹⁵⁴ Poté si vzal slovo Mussolini, který již navrhl proměnit

¹⁴⁸ DUFFACK, J., J., *Psywar 1938: první psychologická válka moderní doby: sudetská válka: Hitler proti Československu 20. květen - 30. září 1938*, Praha 2010, s. 264.

¹⁴⁹ BRÜGEL, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 638-639.

¹⁵⁰ KVAČEK, *Poslední den: Mnichov 1938*, s. 60-63.

¹⁵¹ FILÍPEK, *Hra o Československo*, s. 78.

¹⁵² BRÜGEL, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 640-641.

¹⁵³ HASS, *Müncher Diktat 1938*, s. 260-261.

¹⁵⁴ DUFFACK, *Psywar 1938*, s. 264.

teorii v praxi a předložil svůj návrh na dohodu. Ve skutečnosti tento návrh byl již vypracován a převzat z Berlína, jak později Mussolini uvedl ve svých pamětech. Chamberlain s Daladierem se snažili návrh důkladně prozkoumat. Premiérovi Velké Británie se nezamlouval závazek, že západní velmoci budou zodpovídat za to, že předají nepoškozené československé pohraniční území Německu do 10. října. Na tento závazek Chamberlain reagoval tak, že tuto záruku má v rukou v první řadě československá vláda, a proto by bylo dobré, aby se konference účastnil její zástupce. Stejný názor zastával i Daladier. Ovšem tento návrh Hitler i Mussolini odmítli. Vůdce se hlavně zajímal o uvolnění území, neboť česká strana tvrdila, že pohraničí nebude vyklizeno, dokud se nepostaví nová opevnění a nenastolí nová hospodářská opatření. Daladier rázně odpověděl, že průtahy československé vlády nestrpí. Hitler si více méně odpověděl sám tak, že podpis čtyř velmocí bude dostatečným argumentem pro československou vládu, aby nečinila žádné další problémy. S tímto názorem souhlasil francouzský i britský zástupce. Překvapením na konferenci bylo prohlášení Daladiera, který se do té doby moc neprojevoval, že nyní je již třeba dohodnout se i bez souhlasu československé vlády. A to bez ohledu na to, že Francie má s Československem uzavřenou spojeneckou smlouvu. Cílem francouzského premiéra bylo již dosáhnout dohody za každou cenu.¹⁵⁵

Zatímco v Hnědém domě probíhaly diskuse o následném osudu Československa, českoslovenští velvyslanci Vojtěch Mastný a Hubert Masařík netrpělivě čekali na výsledek konference v mnichovském hotelu Regina Palast, kde byli ubytovaní i členové britské delegace.¹⁵⁶

V odpoledních hodinách zástupci západních států s návrhem dohody odjeli do svých hotelů, kde ji znovu projednávali se svými diplomaty.¹⁵⁷ Na druhé části konference se řešily již jen sporné detaily, nakonec zde bylo dojednáno, že Československo musí postupně vyklidit vymezená území do 10. října. První čtyři pásma mají být Německu postoupena do 7. října, tato území již byla zanesena do přiložené mapy. Rozsah pátého pásma, které mělo být postoupeno do 10. října, bylo zatím ještě v jednání.¹⁵⁸

Výsledek jednání byl československým diplomatům sdělen po 22. hodině prostřednictvím poradce britského premiéra Horace Wilsona, který je seznámil s rozsahem vyklizení sudetských území. Na protesty československých zástupců reagoval

¹⁵⁵ KVAČEK, *Poslední den: Mnichov 1938*, s. 79-80.

¹⁵⁶ HASS, *Müncher Diktat 1938*, s. 260.

¹⁵⁷ KVAČEK, *Poslední den: Mnichov 1938*, s. 80.

¹⁵⁸ BRÜGEL, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 642.

příkře slovy, že pokud se Československo nepodrobí této dohodě, bude muset záležitosti řešit s Německem samo. Poté, co se Masařík zeptal, zda se očekává od československé vlády její vyjádření k dohodě, mu bylo oznámeno, že žádnou odpověď neočekávají a Britové celou věc považují za vyřízenou. Jediné, co po československé vládě požadovali, bylo vyslání jednoho zástupce na schůzi mezinárodní komise do Berlína téhož dne.¹⁵⁹ Smlouva uzavřená mezi čtyřmi evropskými velmocemi znamenala počátek konce Československé republiky jako demokratického státu.

Dokument byl připraven k podepsání již v 0:25 hodin v noci 30. září 1938.¹⁶⁰ Mnichovská dohoda podepsaná v ranních hodinách, byla pro Československo diktátem, i přesto, že mu nebylo povoleno se konference zúčastnit. Dohoda vstoupila v platnost podle mezinárodního práva i bez účasti státu, který byl středobodem jednání, neboť se podílel na možných podmínkách této smlouvy.¹⁶¹ Znění dohody bylo předáno do Prahy ministru zahraničí Kroftovi 30. září po šesté hodině ranní. Po poradách s prezidentem, vládou a československými stranami dne 30. září v poledne sdělil Krofta britskému, francouzskému a italskému velvyslanci, že Československá republika se usnesla podrobit se těmto rozhodnutím, učiněným bez její přítomnosti.¹⁶²

5.1 Nové územní uspořádání

Stanovami dojednanými v Mnichovské dohodě Československo přišlo celkem o 28 942 km² území. S odstoupením území souvisela ztráta průmyslových oblastí, a to hlavně v sektoru lehkého průmyslu, těžebních oblastí uhlí a rozsáhlých komplexů lesů. Železnice byla na několika místech přerušena, ztracena byla i pohraniční linie obranných opevnění. Na územích zabraných Německem se nacházelo celkem 720 tisíc československých obyvatel.¹⁶³ Tato situace znamenala změnu v poměru rovnováhy sil v Evropě, Versailleská smlouva byla stále porušována a Německo získalo od západních států volné pole působnosti ve střední Evropě. Z prosperujícího demokratického státu se rázem stalo území závislé na Německu.¹⁶⁴

¹⁵⁹ FILÍPEK, *Hra o Československo*, s. 80-81.

¹⁶⁰ HASS, *Müncher Diktat 1938*, s. 260.

¹⁶¹ SEIBT, *Deutschland und die Tschechen*, s. 338.

¹⁶² BRÜGEL, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 646.

¹⁶³ KURAL, *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, s. 154.

¹⁶⁴ KURAL, *Václav, Místo společenství-konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945)*, Praha 1994, s. 5.

V sobotu 1. října přijel Vůdce vlakem do Berlína, kde byl na Anhaltském nádraží vítán vztyčenými pravicemi nacistických hodnostářů, ministrů, župních vedoucích a dalších jeho přívrženců. Po výstupu z vlaku vykračoval kolem dlouhé řady a dlouze se zastavil u Konráda Henleina. Toho jmenován říšským komisařem pro sudetoněmecké oblasti, přímo podřízeným Hitlerovi. Henlein dostal rozkaz okamžitě odjet do Sudet, aby se postaral o přípravy na vůdcovo uvítání o dva dny později.¹⁶⁵

Říšský komisař dlouho nezhálel a již 2. října vydal nařízení s okamžitou platností, že na sudetoněmeckých územích bude povolena existence jediné politické strany, kterou bude SdP.¹⁶⁶

K dřívějším československým hranicím se již začaly stahovat pochodové proudy Wehrmachtu a oddíly Freikorpsu. Ve 14. hodin na rozkaz německého generála Wilhelma von Leebe se daly do pohybu německé jednotky na jižních hranicích Čech a Moravy. Vojáci vyvraceli hraniční závory, ničili sloupy se státním znakem Československa. Místní Němci jim nadšeně pomáhali. Vojenské jednotky obsadily území do hloubky 20 až 40 km. Od nově přejmenovaného Česko-Slovenska¹⁶⁷ byla v prvním obsazeném pásmu oddělena města Volary, Kaplice, Český Krumlov. Města a obce byly narychlo vyklizeny československou státní správou, stěhovaly se školy, úřady, policie, četnictvo a další. Docházelo k rychlému přesunu československého obyvatelstva z pohraniční oblasti. Lidé si stihli sbalit pouze nejnútnejší věci, a čelili posměchu a nadávkám od Němců.¹⁶⁸ Již 2. října bylo dokončeno obsazení prvního úseku v jižních Čechách a na Moravě. Na řadě bylo obsazení druhého pásma na území severních Čech v období 2. – 3. října.¹⁶⁹

Dne 3. října Hitler překročil hranice Česko-Slovenska a navštívil město Aš, Cheb a Karlovy Vary. Jásající němečtí občané ho vítali jako osvoboditele. V těchto dnech se začala více projevovat propaganda SdP, která zdůrazňovala, že je třeba Vůdci náležitě poděkovat. Henlein ve svém projevu v Chebu ze 4. října děkoval Hitlerovi, že sudetské Němce zachránil od jisté záhuby a že vždy při něm budou stát. Hitler na oplátku sudetské Němce ubezpečil, že tato získaná zem již nikdy nebude Říši vyrvána.¹⁷⁰

Při obsazování třetího pásma v úseku západních Čech ve dnech 4. – 5. října¹⁷¹ byl

¹⁶⁵ RICHTER, *Sudety*, s. 130-131.

¹⁶⁶ ZIMMERMANN, *Sudetští Němci v nacistickém státě*, s. 105.

¹⁶⁷ Československo bylo od 1. října při obsazování území německými jednotkami přejmenováno na Česko-Slovensko.

¹⁶⁸ RICHTER, *Sudety*, s. 131.

¹⁶⁹ DUFFACK, *Psywar 1938*, s. 279.

¹⁷⁰ ZIMMERMANN, *Sudetští Němci v nacistickém státě*, s. 70-71.

¹⁷¹ DUFFACK, *Psywar 1938*, s. 279.

Hitler nucen z naléhavých důvodů kvůli sporům o rozsah pátého okupačního pásma přerušit návštěvu pohraničních oblastí a musel se vrátit vlakem zpět do Berlína. Prezident Beneš se snažil mezinárodní výbor přesvědčit, aby bylo Německu postoupeno území, kde žije přes 75% sudetských Němců. Hitler však neměl slitování a nehodlal ze svého požadavku 51% slevit, jelikož tento požadavek byl samozřejmě schválen radou všech čtyř mocností, přítomných na Mnichovské konferenci. Česko-Slovensku byl tento výsledek předložen jako ultimátum v den, kdy Beneš rezignoval na funkci prezidenta.

Poté se Vůdce navrátil ke své cestě Sudetami, 6. října bylo v plánu obsazování již čtvrtého pásma, které zahrnovalo území severní Moravy a Slezska. Velká města jako Krnov, Bruntál, Frývaldov, Staré Město a Javorník byla připojena k Říši. Dne 6. října československá vláda obdržela vymezení pátého pásma, do kterého náležely čistě české oblasti jako například Opavsko, Bílovecko, Zábřežsko a Břeclavsko.¹⁷² Německo tak celkově obdrželo 38% rozlohy republiky s 3 860 000 obyvateli. Z tohoto počtu bylo 820 000 – 860 000 obyvatel české národnosti, z nichž 120 000 – 160 000 bylo vyhnáno nebo samo uprchlo do vnitrozemí.¹⁷³ Další část území si přivlastnilo i Maďarsko s Polskem v celkové rozloze 11 000km² s 1 019 000 obyvateli.¹⁷⁴

¹⁷² RICHTER, *Sudety*, s. 135-136.

¹⁷³ HOUŽVIČKA, *Návrat sudetské otázky*, s. 233.

¹⁷⁴ RICHTER, *Sudety*, s. 137.

6 Cesta k vyhlášení protektorátu

Přes slíbené referendum, se nakonec žádný plebiscit nekonal. 13. října na Hitlerův pokyn se mezinárodní výbor vzdal organizace plebiscitu a byl rozpuštěn. Dne 14. října Hitler prohlásil hranice s Česko-Slovenskem za definitivní a stroze řekl, že Čechoslováci mohou být rádi, že při obsazování území nedocházelo i k masakrům a vážnějším potyčkám. Nedotknutelnost území, které republiče zbylo, však odmítl zaručit, podle jeho slov záleželo na tom, jaký postoj ČSR zaujme k plnění německých požadavků.¹⁷⁵ Tento verdikt se československá vláda dozvěděla prostřednictvím nového ministra zahraničí Františka Chvalkovského, kterého téhož dne Hitler přijal ve svém sídle v Mnichově, kde se před čtrnácti dny konala Mnichovská konference. Vzhledem k tomu, že republika byla okleštěna téměř ze všech stran Německem, mu Vůdce dal jasně najevo, že buď Česko-Slovensko bude udržovat přátelský vztah s Říší a podřídí se jejím požadavkům, nebo bude jejím nepřitelem, což může také znamenat pro republiku v budoucnosti katastrofu. Přátelským vztahem myslel plnění jednadvaceti politických, vojenských a hospodářských požadavků, které Německo Česko-Slovensku předložilo a hlavně zákaz protiněmecké politiky v republice. Vládě nezbyvalo nic jiného než se těmto požadavkům podvolit.¹⁷⁶

Další významný krok podnikl Hitler 30. října, kdy dal pokyn k utvoření stranické župy NSDAP Sudety, která byla rozprostřena od Furthské nížiny až po Opavu a Nový Jičín. Za sídlo župního vedení bylo vybráno město Liberec. Konrád Henlein byl jmenován župní vůdcem a Karl Herman Frank jeho zástupcem. V těchto dnech docházelo k fúzi SdP do NSDAP.¹⁷⁷ Henlein nadšeně prohlašoval, že „*Dnes se stáváme nedílnou součástí hnutí k obnově celého německého národa, stáváme se nedílnou součástí NSDAP, strany Adolfa Hitlera, vůdce všech Němců. Cíle bylo dosaženo...*“¹⁷⁸

Hitler dlouho neváhal a 10. listopadu předložil československé vládě ultimátum na odstoupení Chodska, Jilemnicka a Českodubská, oblastí s naprostou převahou českého obyvatelstva. Pokud by vláda toto ultimátum nepřijala, hrozil předložením dalších územních požadavků. Vládě ani v této chvíli nezbyvalo nic jiného než souhlasit. Pouze vznesla přání, aby tyto oblasti byly posledním územním požadavkem Německa, což však Hitler vzhledem ke svým budoucím záměrům nemohl a nechtěl splnit.¹⁷⁹

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 137.

¹⁷⁶ HEYDUK, KVAČEK, *Československý rok 1938*, s. 161.

¹⁷⁷ ZIMMERMANN, *Sudetští Němci v nacistickém státě*, s. 106.

¹⁷⁸ BRÜGEL, *Češi a Němci 1918-1938*, s. 654.

¹⁷⁹ RICHTER, *Sudety*, s. 137.

Větší nátlak kladlo Německo na Česko-Slovensko počátkem roku 1939. V lednu odjel na jednání do Berlína ministr zahraničí Chvalkovský, kde se sešel s Hitlerem a ministrem zahraničí Ribbentropem, kteří vyjádřili naprostou nespokojenost s vývojem poměrů v Č-SR. Chvalkovský v Praze podal zprávu o požadavcích Říše „*Hitler je s námi stoprocentně nespokojen. Neudělali jsme nic, co by ho mohlo těšit, ale zato pokračujeme ve všem, co nemá rád. Žádá: 1. Vypovědět spojenecké svazky a plně se neutralizovat. 2. Vystoupit ze Společnosti národů. 3. Provádět zahraniční politiku v souladu s německou Říší a připojit se k Paktu proti KI - (Kominterně). 4. Odstranit zbytky Benešova režimu a všechny Židy, vydat norimberské zákony a propustit ty úředníky, proti nimž mají námitky. 5. Demobilizovat vojsko a snížit stav armády a rozpočet pro ni. 6. Odstoupit část zlata a rezerv Národní banky, která odpovídá hospodářskému významu Německu postoupených území. 7. Otevřít československé trhy sudetskému zboží, nebudovat průmysl, který by konkuroval sudetskému. 8. Vyhovět požadavkům našich Němců..., zajistit dobré vztahy Prahy s Berlínem ve věcech hospodářských, kulturních a jmenovitě politických. Hitler si přeje, abychom přijali stejnou ideologii. Vůbec na něho nepůsobilo, když jsem mu vypočítával, co všechno jsme udělali. Nevím.*“¹⁸⁰

Počátkem března, francouzská tajná služba upozornila československou vládu na chystanou okupaci českého území. Praha tomu však nechtěla uvěřit.¹⁸¹ Mezitím již Hitler vyvíjel tlak na ministerského předsedu Slovenska Jozefa Tisa, který přijel do Berlína 13. března. Hitler mu prozradil svůj plán na ovládnutí českého území. Slovákům zbývalo jediné, a sice odtrhnout se od Čechů a vyhlásit samostatnost. V opačném případě by byli ponecháni napospas Maďarsku. Slovenský sněm proto 14. března schválil vyhlášení samostatnosti.¹⁸² Toho dne Hitler přikázal prezidentu Emilu Háchovi, aby přiletěl do Berlína. Kvůli nepříznivému počasí to však nebylo možné, audience proto byla posunuta na pozdější hodinu. Mezitím již jednotky Wehrmachtu překročily československé hranice. Na noční schůzce s Háchou se Hitler odvolával na nesplnění všech podmínek ze strany československé vlády a stálou nespokojenost sudetských Němců. Následně prezidenta obeznámil s plánem okupace celého českého území, která měla platit od šesté

¹⁸⁰ KURAL, *Místo společenství – konflikt!*, s. 23.

¹⁸¹ RICHTER, *Sudety*, s. 146.

¹⁸² KURAL, *Místo společenství – konflikt!*, s. 35-36.

hodiny ranní, 15. března.¹⁸³ Plán byl dokonán již 16. března, kdy Hitler českému území
vetknul statut Protektorátu Čechy a Morava.¹⁸⁴

¹⁸³ RICHTER, *Sudety*, s. 146-149.

¹⁸⁴ KURAL, *Místo společenství – konflikt!*, s. 50.

7 Závěr

Hlavním cílem práce bylo zachytit komplikovaný vývoj sudetoněmeckého problému v období od vítězství Henleinovy strany SdP v parlamentních volbách v Československu v květnu 1935 do vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939. Zaměřila jsem se také na příčiny a události, které vedly ke stále radikálnějšímu řešení sudetoněmeckého problému z německé strany. Zpočátku jednala o tomto problému SdP, která byla napojena na Hitlerovu politiku. Vnitřní politika SdP tak byla jiná, než jak byla prezentována na veřejnosti. Když henleinovci přestávali zvládat průběh řešení této otázky, do věci se vložilo Německo v čele s Adolfem Hitlerem, který sudetoněmecký problém tajně využil k rozšíření životního prostoru Němců. Neustálým stupňováním požadavků ze strany Německa a neschopností najít kompromis v řešení problému (Německu nešlo pouze o pohraniční oblasti) přerostla tato vnitropolitická záležitost v celoevropský problém, který vedl až k Mnichovské konferenci. Mnichovská konference v historii znamená fatální chybu mezinárodní politiky, kdy byla aplikována umírněná politika appeasementu, kterou uplatňovala Francie s Velkou Británií. Nad otázkou, jak by se celá situace vyvíjela, kdyby Evropa nebyla vyčerpaná z první světové války a Francie s Velkou Británií by zaujaly k řešení tohoto problému jiný postoj, by se dalo polemizovat.

Pro vysvětlení sudetoněmecké problematiky bylo nutné nastínit období počáteční nespokojenosti sudetských Němců, které se datuje převážně od vzniku nového státního útvaru Československé republiky v říjnu roku 1918. Přes počáteční snahy o odtrhnutí pohraničních území v roce 1919, nastalo během dvacátých let pozvolné uklidnění vztahů.

Počátkem třicátých let se nespokojenost sudetských Němců začala opět projevovat. Důvodem byla právě probíhající celosvětová hospodářská krize, která postihla pohraniční oblasti Československa ve větší míře než zbytek republiky, neboť zde byl situován v první řadě lehký průmysl závislý na exportu. Stát však neposkytl sudetským oblastem dostatečnou podporu a tak situace vedla k velmi napjatým vztahům. Určité východisko viděli sudetští Němci v založení nové politické strany SHF, později přejmenované SdP, ke které se mohli svobodně hlásit. SdP soustředila svůj program na zvýšení autonomie sudetských Němců a celkové zlepšení jejich životních podmínek. Strana však byla tajně finančně podporována nacistickým Německem v čele s Adolfem Hitlerem, pro něhož byla autonomie sudetských Němců záminkou pro ovládnutí střední Evropy.

V parlamentních volbách, konaných v Československu v květnu 1935, SdP sklídila velký úspěch. Její vliv postupně rostl a strana kladla československé vládě stále větší autonomní požadavky, které ve většině případů byly jen těžko splnitelné. Poté, co se v SdP projevila krize a Henlein začal ztrácet vliv, do situace se vložil samotný vůdce Třetí říše.

Během roku 1938 byly předkládány různé návrhy na řešení sudetoněmeckého problému. V okamžiku, kdy je československá vláda s velkými ústupky přijala, Německo vystoupilo s ještě většími požadavky, což bylo samozřejmě jeho záměrem. Do celé věci se již po předložení karlovarských požadavků, které byly sepsány na stranickém sjezdu SdP v Karlových Varech, vložila Velká Británie, která vyslala skupinu svých diplomatů v čele s Walterem Runcimanem. Bohužel ani tato mise nevedla k úspěšnému závěru.

Premiér Spojeného království Neville Chamberlain proto v polovině září 1939 navštívil Hitlera, který ho ujistil, že usiluje pouze o odtržení oblasti Sudet. Chamberlain s tímto stanoviskem souhlasil. Velká Británie tak po poradě s Francií předložila československé vládě návrhy na přijetí německých požadavků, které Praha nakonec přijala. Poté Chamberlain tuto zprávu sdělil Hitlerovi v Godesbergu, který však kladl opět větší požadavky, než sděloval na schůzce předchozí týden. Godesberské požadavky byly předloženy československé vládě, která je v tomto znění odmítla přijmout. Velká Británie proto navrhla uspořádat konferenci, na které mělo být projednáno připojení pohraničních území k Říši.

Na Mnichovské konferenci 29. září 1938 evropské státy Německo, Velká Británie, Francie a Itálie bez přítomnosti Československa podepsaly Mnichovskou dohodu, ve které byly zahrnuty Godesberské požadavky, za účelem nastolení míru v Evropě.

Po obsazení pohraničních oblastí však klidu a míru dosaženo nebylo. Hitler nově vzniklému útvaru Česko-Slovensku stále diktoval podmínky. Zlom nastal v březnu 1939, kdy se Hitler rozhodl dokonat svůj plán a obsadit zbytek Česko-Slovenské republiky za účelem rozšíření životního prostoru pro Němce. Německé vojenské jednotky překročily hranice republiky a započalo obsazování českého území. Díky tomuto kroku byl 16. března na českých územích vyhlášen Protektorát Čechy a Morava.

Závěrem můžeme říci, že se Hitlerovi podařilo jeho plány uskutečnit a ovládnout celé české území na základě prosazování sudetoněmecké autonomie. Paradoxní však je, že poskytnutí nezávislosti sudetským Němcům tímto způsobem, zapříčinilo naopak útlak českého národa, jehož osud byl v rukou Velkoněmecké říše až do závěru druhé světové války.

Sudetoněmecké téma je velmi komplikované, na celou problematiku se dá nahlížet z různých úhlů. Proto jsem se ve své práci snažila nastínit nejdůležitější události, data a osobnosti, které byly s tímto tématem spojeny. Z dnešního hlediska je toto téma velmi důležité pro následný vývoj mezinárodních vztahů, neboť březnové události v roce 1939 byly jedním z mnoha aspektů k vyvolání druhé světové války a dodnes toto téma budí velkou pozornost.

Seznam použité literatury

BENEŠ, Zdeněk, *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*, Praha 2002.

BRÜGEL, Johann Wolfgang, *Češi a Němci 1918-1938*, Praha 2006.

BRANDES, Detlef, *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, Praha 2012.

DUFFACK, J. J., *Psywar 1938 : první psychologická válka moderní doby: sudetská válka: Hitler proti Československu 20. květen - 30. září 1938*, Praha 2010.

FILÍPEK, Jan, *Mnichov 1938 : Hra o Československo*, Praha 2001.

HASS, Gerhart, *Müncher Diktat 1938 – Komplott zum Krieg*, Berlin 1988.

HOUŽVIČKA, Václav, *Návrat sudetské otázky*, Praha 2005.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918-1938), Díl třetí, O přežití a o život (1936-1938)*, Praha 2003.

KURAL, Václav, *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, Praha 2002.

KURAL, Václav, *Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v Československém státě 1918-1938*, Praha 1993.

KURAL, Václav, *Místo společenství-konflikt!: Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945)*, Praha 1994.

KVAČEK, Robert, *Československý rok 1938*, Praha 2011.

KVAČEK, Robert, *Nad Evropou zataženo: Československo a Evropa 1933-1937*, Praha 1966.

KVAČEK, Robert, *Poslední den: Mnichov – Praha, konec září 1938*, Praha 2011.

MANN, Golo, *Dějiny Německa 1919 – 1945*, Praha 1993.

MÜLLER, Helmut, a kol., *Dějiny Německa*, Praha 1999.

NOVÁK, Otto, *Henleinovci proti Československu: z historie sudetoněmeckého fašismu v letech 1933 – 1938*, Praha 1987.

PEČENKA, Marek, a kol., *Encyklopedie moderní historie*, Praha 1999.

RICHTER, Karel, *Sudety*, Praha 1994.

SEIBT, Ferdinand, *Deutschland und die Tschechen: Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas*, München 1993.

SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*, Hodkovičky 2002.

ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*, Praha 2001.

Resumé

The topic of my thesis is "The Sudeten German Issue in the Context of the Czech-German Relations during the Period 1935 - 1939". The main aim of my work is to describe the development of the solution of the Sudeten question from the victory of the Sudeten German Party in the parliamentary elections that took place in Czechoslovakia in 1935, through the Munich Conference, to the proclamation of the Protectorate of Bohemia and Moravia. The head of the Sudeten German Party was Konrad Henlein, who attempted, along with Adolf Hitler, to attach the Czechoslovak borderlands with Sudeten Germans to the Greater German Reich. Furthermore, they were trying to gradually destroy the whole country and to proceed with the expansion further east in order to increase living space for the Germans.

The first chapter introduces the status of the Sudeten Germans in Czechoslovakia after 1918. In the second chapter, I focused on the victory of the Sudeten German Party in the parliamentary elections in Czechoslovakia and its growth during the period 1935 - 1937. The third chapter is crucial for the work. It concerns the key events of the year 1938, which led to the subsequent holding of the Munich conference. I deal with the Conference issues and its consequences in the fourth chapter. The final chapter describes the period after the occupation of the Czech borderlands by German troops until the proclamation of the Protectorate of Bohemia and Moravia, on March 16, 1939.

